

Syllabus of Under Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-301, पालिभाषा साहित्यं च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	CC-11		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 301.1 – पालिसंग्रहे संकलितजातकैः सुन्दरीसुत्त-मज्झिम पटिपदादिपाठानां माध्यमेन छात्राः बौद्धधर्मस्य मूलसिद्धान्तैः परिचिता भविष्यन्ति । CLO : 301.2 – पालिसंग्रहे संकलितानां चरियापिटकथेरगाथा-पब्बासुत्त-धम्मपदादि-पद्यबद्धरचनानां माध्यमेन भिक्षुभिक्षुणीनां जीवनेन वयं नैतिकशिक्षां प्राप्नुमः । CLO : 301.3 – पालिसाहित्यस्य माध्यमेन छात्रान् बौद्धग्रन्थेन सह मध्यकालीनानां सम्प्रदायानां धार्मिकसिद्धान्तानां ज्ञानं बौद्धकालीनसमाजस्य च ज्ञानं कार्यते । CLO : 301.4 – भाषायाः अवगमनाय व्याकरणस्यावश्यकता भवति । अस्मिन् घटके छात्राः पालिव्याकरणस्य अध्ययनं करिष्यन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	पालिसाहित्यम्, पालिसंग्रहः अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः 1-6, 11-12, 17-18, सप्रसंगं संस्कृतमाध्यमेन गद्यांशव्याख्या 2x7 = 14 अङ्काः	15
II	पालिसाहित्यम् : पालिसंग्रहः, अधोनिर्दिष्टाः एव पाठा - 21-23, 25-29, 36 - सप्रसंगं श्लोकव्याख्या 2x7 = 14 अङ्काः	15
III	पालिसाहित्यस्य इतिहासः पालिभाषायाः उद्भवः विकासश्च, भारतीय-आर्यभाषाणां विकासक्रमे पालिभाषायाः अवदानम्, त्रिपिटकसाहित्यम्, भारतीय-इतिहासस्य निर्माणे पालिभाषाध्ययनस्य पालिसाहित्यस्यध्ययनस्य च महत्त्वम्, पालि-प्राकृत-वैदिकसंस्कृतलौ- किकसंस्कृतभाषाणां वैज्ञानिकं साम्यम्/वैषम्यम् । द्वौ निबन्धात्मकौ प्रश्नौ 2x7=14 अङ्काः	15
IV	पालिव्याकरणम् 14 अङ्काः (क) सन्धिः, समासः, कारकम् (7 अङ्काः) (ख) संज्ञारूपाणि, धातुरूपाणि (7 अङ्काः) (i) संज्ञारूपाणि-बुद्ध, मुनि, अग्नि, भिक्षु, राया, अत्ता (ii) धातुरूपाणि-भू, गम, पठ, ठा, दिस्स, कर, पुच्छ कथ (केवलं	15

	लट्-लङ्-लृट्-लोट्-विधिलिङ्-लकारेषु)	
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: - पालि-संग्रह, सम्पा. डा. पी. वी. बापट, साहित्य अकादमी, नई दिल्ली - पालिप्पदीपिका, वीरेन्द्रकुमार अलंकार, वागाम्भृणी, पिंजौर (पंचकूला) - पालिमहाव्याकरण, भिक्षु जगदीश कश्यप, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली - कच्चायनव्याकरण, सम्पा. एस. एन. तिवारी, तारा बुक एजेन्सी, वाराणसी - पालिसाहित्य का इतिहास, भरतसिंहउपाध्याय, हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग - पालि साहित्य का इतिहास, पं. राहुल सांकृत्यायन । - हिस्ट्री आप पालि लिटरेचर (वॉल्यूम-2) एम. विण्टरनिट्स		

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-302, ऋक्संहिता यजुस्संहिता च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-I		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 302.1 – एतस्मिन् घटके संकलितकतिपय- ऋग्वेदीयसूक्तानां माध्यमेन वयं देवतानां स्वरूपं ज्ञास्यामः । CLO : 302.2 – ऋग्वेदीय-पूषन्-वास्तोष्पति-सरस्वती- अक्षादिसूक्तानां माध्यमेन वयम् इहलौकिक-पारलौकिकज्ञानं प्राप्स्यामः । CLO : 302.3 – यजुर्वेदस्य एकत्रिंशत्तमेऽध्याये यज्ञपुरुषस्य माध्यमेन विराट्पुरुषस्य समाजपुरुषस्य व्यक्तिरूपपुरुषस्य च ज्ञानं प्राप्यते । अस्मिन् कथितं यत् शरीरस्य यदि सर्वेऽवयवाः सम्यक्तया कार्यं कुर्वन्ति चेत् मानवः उन्नतिं प्राप्नोति । तथैव समाजस्य सर्वे वर्गाः मिलित्वा स्वकर्तव्यं पालयेयुश्चेत् समाज- राष्ट्रौ उन्नतिं कुर्वतः । द्वात्रिंशत्तमेऽध्याये अनेकनामभिः बहुदेववादस्य वर्णनं विद्यते । CLO : 302.4 – यजुर्वेदस्य त्रयस्त्रिंशत्तमेऽध्याये अग्नि-इन्द्र-सूर्या- दिदेवानां स्वरूपस्याध्यापनं विशदतया कार्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	निम्नसूक्तानां पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनाध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन) - ऋग्वेदः- अग्निः (1-19), सूर्यः (1-115), ब्रह्मणस्पतिः (2.23), मित्रः (3.59), उषाः (3.61), पर्यन्यः (5.83)। मन्त्रव्याख्या 2x7 = 14 अङ्काः	15
II	निम्नसूक्तानां पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनाध्ययनम् - ऋग्वेदः - पूषन् (6.53), वास्तोष्पतिः (7.54), सरस्वती (7.95), मण्डूकः (7.103), अक्षः (10.34), ज्ञानम् (10.71) । (क) मन्त्रव्याख्या 2x4=8 अङ्काः (ख) आलोचनात्मकः प्रश्नः 1x6= 6 अङ्काः	15
III	निम्नलिखितस्याध्यायस्य उव्वटमहीधरभाष्यसहितं गहनमध्ययनम् - यजुर्वेदः (माध्यन्दिन-वाजसनेयी), अध्याय 31-32 (सम्पूर्णम्) मन्त्रव्याख्या : 2x7= 14अङ्काः	15
IV	निम्नलिखितस्याध्यायस्य उव्वटमहीधरभाष्यसहितं गहनमध्ययनम्- यजुर्वेदः (माध्यन्दिन-वाजसनेयी), अध्याय : 33 (1-50 मन्त्रपर्यन्तम्)। (क) मन्त्रव्याख्या : 2x7= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. ऋग्वेद, सायणभाष्य सहित । 2. ऋक्सूक्तमणिमाला, व्रजबिहारी चौबे । 3. ऋक्सूक्तसंग्रह, कृष्णकुमार एवं हरिदत्तशास्त्री, साहित्य भण्डार मेरठ । 4. बृहद्ऋक्सूक्त संग्रह, प्रो. देवेन्द्रनाथ पाण्डेय, श्री जगदीश संस्कृत पुस्तकालय, जयपुर । 5. उव्वटमहीधरकृत, शुक्लयजुर्वेदभाष्य । 6. उव्वटमहीधरकृत शुक्लयजुर्वेदभाष्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 7. Vedic Reader for Students, A. A. Macdonell. 8. Hymns from the Rgveda, Peterson, B.O.R.I., Pune, 1938		

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-303, व्याकरणपरंपरा (1)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-I		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 303.1 – घटकेऽस्मिन् प्रमुखाष्टवैयाकरणानां शाकटायनः, आपिशलिः, काशकृत्स्नः, व्याडिः, पाणिनिः, कात्यायनः, पतञ्जलिः इत्येतेषां परिचयः छात्रान् कार्यते । CLO : 303.2 - अस्मिन् खण्डे काशिकाकारयोः वामनजयादित्ययोः, न्यासकारस्य जिनेनद्रबुद्धिनः, पदमञ्जरीकारस्य हरदत्तस्य, प्रक्रियाकौमुदीकारस्य रामचन्द्रस्य, सिद्धान्तकौमुदीकारयोः भट्टोजिदीक्षितवरदराजयोः परिचयः प्रदीयते । CLO : 303.3 – कस्यापि ग्रन्थस्यावबोधाय तस्य पारिभाषिकशब्दानां ज्ञानमपेक्षते । अस्मादेवस्मिन् घटके अष्टाध्यायाः प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादस्य कतिपयप्रमुखाभिः संज्ञाभिः वृद्धिगुणसंयोगसवर्णप्रगृह्यघुघादीभिः छात्राः परिचिताः भवन्ति । CLO : 303.4 – अस्मिन् भागे वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः अनुसारं उणादिप्रकरणस्य प्रथमः पादः पाठ्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	वैयाकरणाः- शाकटायनः, आपिशलिः, काशकृत्स्नः, व्याडिः, पाणिनिः, कात्यायनः, पतञ्जलिः 14 अङ्काः एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः। 1x14= 14 अङ्काः	15
II	वैयाकरणाचार्याः रचनाः च 14 अङ्काः जयादित्यः (काशिकाकारः), वामनः (काशिकाकारः), जिनेन्द्रबुद्धिः (न्यासकारः), हरदत्तः (पदमञ्जरीकारः), रामचन्द्रः (प्रक्रियाकौमुदीकारः), भट्टोजिदीक्षितः (सिद्धान्तकौमुदीकारः), वरदराजः (मध्य/लघु-सिद्धान्तकौमुदीकारः) एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः। 1x14= 14 अङ्काः	15
III	पाणिनिः, अष्टाध्यायी-प्रथमोऽध्यायः, प्रथमः पादः । 14 अङ्काः संज्ञाविधायकसूत्राणि (काशिकादिशा) संस्कृतमाध्यमेन वृद्धिः (1.1.1), गुणः (1.1.2), संयोगः (1.1.7) अनुनासिकः (1.1.8), सवर्णम् (1.1.9), प्रगृह्यम् (1.1.11) घु (1.1.20), घ (1.1.22) (क) संज्ञाद्वयस्य व्याख्या 2x4= 8 अङ्काः (ख) टिप्पणी 1x6= 6 अङ्काः	15
IV	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी उत्तरार्द्धम् उणादिप्रकरणम्, प्रथमः पादः 14 अङ्काः (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. संस्कृत-व्याकरणशास्त्र का इतिहास (भाग 1-2), युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत । 2. संस्कृत व्याकरण का उद्भव और विकास, सत्यकाम वर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 3. संस्कृतव्याकरणदर्शन, रामसुरेश त्रिपाठी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली, 1972 4. पाणिनीय व्याकरण का अनुशीलन, रामशंकर भट्टाचार्य, इण्डोलोजिकल हाउस, वाराणसी, 1966 5. व्याकरणशास्त्रेतिहासः, वी० त्रिपाठी । 6. Belvalkar, Shripada Krishna, An Account of the Different Existing Systems of Sanskrit Grammar, Bharatiya Vidya Prakashan, Varanasi. 7. George Cardona, Panini : A Survey of Research, Motilal Banarsidass, Delhi. 8. Hartmnt Scharfe, Wiesbaden; A History of Grammatical Literature, Otta Marrasowitz, 1977 9. काशिकावृत्ति (न्यास-पदमञ्जरी-सहित), सम्पा० एवं हिन्दी टीकाकार- डॉ० जयशंकरलाल त्रिपाठी एवं सुधाकर मालवीय, तारा पब्लिकेशन, वाराणसी । 10. काशिका, हिन्दी टीकाकार-श्रीनारायण मिश्रा । 11. अष्टाध्यायी (भाष्य) प्रथमावृत्ति (प्रथम भाग), पं० ब्रह्मादत्त जिज्ञासु, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली (सोनीपत) 12. अष्टाध्यायी-काशिका (प्रथमाध्यायः), वेदपाल विद्याभास्कर, साहित्य भण्डार, मेरठ, 1985 13. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्ध), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली ।	

14. उणादिकोषः, स्वामी दयानन्द, सम्पा. युधिष्ठिर मीमांसक ।
15. पाणिनीयशिक्षा, व्याख्याकार-श्रीनारायण मिश्रद्व गोकुलदास संस्कृत ग्रन्थमाला ।
16. Paniniyasiksa, Ed. & Tr. by M. M. Ghosh, Delhi, 1986

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-304, न्यायदर्शनम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-I		
Level of the course (As per Annexure-I	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 304.1 –सिद्धान्तमुक्तावल्याः प्रत्यक्षखण्डस्य अध्ययनेन न्यायदर्शनानुसारं प्रत्यक्षप्रमाणस्य तत्त्वमीमांसायाः च ज्ञानम् भवति। CLO : 304.2 – सिद्धान्तमुक्तावल्याः कारिकानां सप्रसंगव्याख्यापद्धतेः ज्ञानम् वर्धते । CLO : 304.3 – सिद्धान्तमुक्तावल्याः पङ्क्तीनां व्याख्यानेन निमित्तं मूलपाठस्य सूक्ष्मम् अध्ययनम् क्रियते । CLO : 304.4 – न्यायदर्शनस्य प्रमुखसिद्धांतानां टिप्पणीलेखनद्वारा छात्राणाम् वस्तुनिष्ठं ज्ञानम् परीक्ष्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	विश्वनाथपञ्चाननः, भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः (1-65 1/2 कारिकाः) 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) लक्षणव्याख्या/टिप्पणी 4 अङ्काः	15
II	भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः (1-65 1/2 कारिकाः) 14 अङ्काः सप्रसंग-मूलकारिकाव्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15
III	भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः प्रत्यक्षखण्डः 14 अङ्काः (1-65 1/2 कारिकाः) सप्रसंग-मुक्तावली-पंक्ति-व्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15
IV	भाषापरिच्छेदः मुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः (1-65 1/2 कारिकाः) 14 अङ्काः विशदटिप्पण्यात्मक प्रश्नः 2x7= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: - न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, दिनकरी-रामरुद्री-टीकासहिता, चौखम्बा, वाराणसी । - न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, व्या० चन्द्रधारी सिंह, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली । - न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, प्रत्यक्षखण्डः, व्या० धर्मेन्द्रनाथ शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । - न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, प्रत्यक्षखण्डः, व्या० गजानन शास्त्री मुसलगांवकर, चौखम्बा, वाराणसी । - Bhasaparinicheda with Muktaavali, Eng. Tr. & Notes, Swami Madhavananda, Advaita Ashram, Calcutta.	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-305, नाट्यसाहित्यम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-1		
Level of the course (As per Annexure-I	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 305.1 – कविपरिचयेन साहित्यं समृद्धं भवति । ग्रन्थाध्यनेन अवस्थानुकृतिर्नाट्यत्वात्प्रकरणस्य वैशिष्ट्यं ज्ञायते । CLO : 305.2 – प्रकरणकथानकं तत्सम्बद्धाश्च प्रश्नाः ग्रन्थस्य वैशिष्ट्यं प्रमाणीकुर्वन्ति । CLO : 305.3 – काव्यनाट्यवैशिष्ट्यसहितं व्युत्पत्तिपरं ज्ञानमुपलभ्यते। CLO : 305.4 – अत्र ग्रन्थस्य ऐतिहासिकप्रमाणपुरस्सरं पात्रविशेषाणां वैशिष्ट्यं परिचीयते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	मृच्छकटिकम् 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन द्वयोः श्लोकयोः व्याख्या । 2x7 = 14 अङ्काः	15
II	मृच्छकटिकम् 14 अङ्काः एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः। 14 अङ्काः	15
III	रत्नावली नाटिका 14 अङ्काः काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं श्लोकव्याख्या । 2x7=14अङ्काः	15
IV	रत्नावली नाटिका 14 अङ्काः एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः। 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods

Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
---	---------------------------------------

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

1. मृच्छकटिकम्, शूद्रकः, सम्पा. डॉ. श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
2. मृच्छकटिकम् नाटक, पृथ्वीधर-कृत व्याख्या-सहित, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी ।
3. मृच्छकटिकम्, गंगा संस्कृत-हिन्दी व्याख्या-सहित, सम्पा. गंगासागर राय, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी ।
4. Mrcchakatika of Sudraka (A Critical and Cultural study), S. K. Sharma, Parimal Publications, Delhi.
5. रत्नावलीनाटिका, श्रीहर्षः, सम्पा. डॉ. शिवराज शास्त्री, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ।
6. रत्नावली नाटिका, किरणावली संस्कृत-हिन्दी-व्याख्योपेता, सम्पा. पं. राजेश्वर शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी ।

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26	
Part A – Introduction	
Subject	Sanskrit
Semester	III
Name of the Course	M.A.
Course Code	M24-SKT-306, ब्राह्मणसाहित्यम्
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-2
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599
Pre-requisite for the course (if any)	
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 306.1 – महिदास-ऐतरेयविरचितं ऐतरेयब्राह्मणस्य चतुस्त्रिंशत्तमाद् अध्यायाद् यज्ञस्य चतुर्वर्णानां ज्योत्पत्तिं, यज्ञस्य पात्रैः स्फय-कपाल-अग्निहोत्र-हवणी-सूप-कृष्णाजिनादिभिः सह अनुष्ठानस्य विधेः ज्ञानं प्राप्यते । CLO : 306.2 – ऐतरेयब्राह्मणस्य पञ्चत्रिंशत्तमाद् अध्यायाद् छात्राः राजाविश्वन्तरमृगवपुत्ररामयोः सम्वादेन राजसूययज्ञे क्षत्रियेण सोमपानं कर्तव्यं न वा इति सविस्तरेण ज्ञास्यन्ते । एतेन सार्धं न्यग्रोध-उदुम्बरअश्वत्थादीनां भक्षणस्य लाभाः उल्लिखिताः सन्ति। CLO : 306.3 – एतस्मिन् घटके चरकसौत्रामणीयज्ञस्य स्वरूपं प्राप्यते । अश्विनीकुमाराभ्यां सोमविहीनेन्द्रस्य रक्षणकारणाद् एतस्य नाम सौत्रामणी सञ्जातः । CLO : 306.4 – शतपथब्राह्मणे वर्णितानेकाख्यानेषु मनुमत्स्याख्यानमध्येकं विद्यते । एतस्मिन् मनोः कथा अत्यन्ता मार्मिकी सरसा च वर्तते । मत्स्यावतारस्य बीजाः अस्यामेव कथायां सन्ति यत् केन प्रकारेण आप्लवाद् मनुना मत्स्यस्य सहाय्येन मानवीसृष्टिः रक्षिता । मानवानां नाशे सति संचितबीजेभ्यः यज्ञमाध्यमेन मानवस्य पुनः प्रादुर्भावः अस्मिन्

	भूतले अभवत् ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.	
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics		Contact Hours
I	निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन) – ऐतरेयब्राह्मणम्, अध्यायः 34 । व्याख्याद्वय/टिप्पणीद्वय 2x7 = 14 अङ्काः		15
II	निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् ऐतरेयब्राह्मणम्, अध्यायः 35 व्याख्याद्वय/टिप्पणीद्वय 2x7 = 14 अङ्काः		15
III	निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् – शतपथ-ब्राह्मणम्, काण्डः 5 (चरकसौत्रामणी) । (क) व्याख्याद्वयम् 2x4=8 अङ्काः (ख) टिप्पणीद्वयम् 2x6=6 अङ्काः		15

IV	निर्दिष्टग्रन्थस्य पारम्परिकभाष्यानुसारेण अध्ययनम् शतपथ-ब्राह्मणम्, काण्डः 1, अध्याय-8, ब्राह्मणम् 1-2, मनु-मत्स्याख्यानम् (क) व्याख्याद्वयम् 2x4=8 अङ्काः (ख) आलोचनात्मकः प्रश्नः 1x6=6 अङ्काः	15
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: - ऐतरेय-ब्राह्मणम् (सायणभाष्यं एवं सरल हिन्दी व्याख्या), सम्पा. डॉ. सुधाकर मालवीय, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी । - ऐतरेयालोचनम्, सत्यव्रत सामश्रमी । ए. वी. कीथ, द ऋग्वैदिक ब्राह्मणाज् । - शतपथ-ब्राह्मण, सम्पा. गंगाप्रसाद उपाध्याय (भाग 1 तथा 3) । - शतपथ-ब्राह्मण, (सायणभाष्य), नाग प्रकाशन, दिल्ली । - शतपथ-ब्राह्मण : एक सांस्कृतिक अध्ययन, उर्मिला देवी शम्भू, मेहरचन्द लक्ष्मण पब्लिकेशन्स, नई दिल्ली ।		

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-307, व्याकरणदर्शनम् (1)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-2		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 307.1 – घटकेऽस्मिन् पतञ्जलिमुनिविरचितमहाभाष्यस्य प्रथमाह्निकं पस्पशाह्निकमध्याप्यते । CLO : 307.2 भर्तृहरिणा प्रणीतस्य वाक्यपदीयस्य ब्रह्मकाण्डस्य दार्शनिकसिद्धान्तैः छात्राः परिचिताः भवन्ति । CLO : 307.3 – नागेशभट्टस्य वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषायाः अनुसारं शक्तिनिरूपणं लक्षणानिरूपणञ्च छात्रान् कार्यते । CLO : 307.4 – अस्मिन् खण्डे छात्रान् वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषायाः धात्वर्थनिर्णयो नाम विषयोऽध्याप्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			

Instructions for Paper-Setter

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	महाभाष्यम् (पतञ्जलिः) संस्कृतमाध्यमेन महाभाष्यं, प्रथमम् आह्निकम् (पस्पशाह्निकम्) 14 अङ्काः (क) वार्तिकद्वयस्य व्याख्या । 2x4=8 अङ्काः (ख) एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः । 1x6=6 अङ्काः	15
II	वाक्यपदीयम् (भर्तृहरिः) 14 अङ्काः वाक्यपदीयम्-ब्रह्मकाण्डम्, कारिका - (1-73) (क) कारिकाद्वयस्य व्याख्या । 2x4= 8 अङ्काः (ख) एकः निबन्धात्मकः प्रश्नः । 1x6= 6 अङ्काः	15
III	वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा (नागेशभट्टः) 14 अङ्काः वैयाकरणसिद्धान्तपरमं शक्तिनिरूपणम्, लक्षणानिरूपणम् अवतरणद्वयस्य व्याख्या अथवा एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः।	15
IV	वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघु-धात्वर्थनिर्णयः 14 अङ्काः अवतरणद्वयस्य व्याख्या अथवा एक : समीक्षात्मकः प्रश्नः।	15

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः - व्याकरणभाष्यम् (भाग-1), सम्पा. वेदव्रत, हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, 1962 - महाभाष्यम् (प्रथमो भागः), व्याख्या. युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत। - व्याकरणमहाभाष्य (कैयट-कृत 'प्रदीप' तथा नागेश-कृत 'उद्द्योत' सहित,, भाग-1) सम्पा. आर. के. शास्त्री तथा डी. कुदाल, वाराणसी, 1987 - व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक 1-5), व्याख्या. तथा सम्पा. मथुराप्रसाद मिश्र, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । - व्याकरणमहाभाष्य (आह्निक 1-2), संस्कृत व्याख्याकार माधव शास्त्री भण्डारी, हिन्दी व्याख्या. वेदप्रकाश विद्यावाचस्पति, मेहरचन्द लक्ष्मणदास पब्लिकेशन्स, दिल्ली । - पातञ्जल महाभाष्य में प्रत्याख्यात सूत्र : एक समीक्षात्मक अध्ययन, भीमसिंह वेदालंकार, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र, 1987 - पातञ्जल महाभाष्य में अपूर्व कल्पनाएँ, भीमसिंह वेदालंकार, परिमल प्रकाशन, दिल्ली, 1988 - व्याकरणशास्त्रीय लोकन्यायरत्नाकर, भीमसिंह वेदालंकार, पेनमैन पब्लिशर्स, दिल्ली, 2001 - संस्कृतव्याकरणदर्शन, भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र 2006 - व्याकरणमहाभाष्य : विद्यानिधि हिन्दी व्याख्या, भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2004 - वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या रामगोविन्द शुक्ल, काशी संस्कृत ग्रन्थमाला । - वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), व्याख्या वामदेवाचार्य, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी ।		

13. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या। शिवशंकर अवस्थी, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 1990
14. भाषातत्त्व और वाक्यपदीय, सत्यकाम वर्मा, भारतीय प्रकाशन, दिल्ली, 1983
15. Vakyapadiya of Bhartrhari, Ed. K.A.S. Iyer, Delhi, 1964
16. Vakyapadiya of Bhartrhari (with the Comms : Vrtti & Paddhati), Ed. K.A.S. Iyer, Pune, 1995
17. परमलघुमञ्जूषा, संस्कृत व्याख्याकार पं. कालिकाप्रसाद शुक्ल, बडौदा, 1961
18. वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा, व्याख्याकार तथा सम्पा. डॉ. कपिलदेव शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय प्रकाशन, कुरुक्षेत्र, 1975
19. परमलघुमञ्जूषा, सम्पा. जे. एल. त्रिपाठी, वाराणसी, 1985
20. परमलघुमञ्जूषा (टिप्पणीसहित), सम्पा. अलखदेव शर्मा, वाराणसी, 1981
21. P. C. Chakravarti, The Philosophy of Sanskrit Grammar, Kolkata.
22. Gaurinath Shastri, The Philosophy of Word and Meaning, Kolkata.
23. Gaurinath Shastri, A Study in the Dialectics of Sphota, Motilal Banarsidass, Delhi. 1980
24. व्याकरणदर्शनभूमिका रामाज्ञा पाण्डेय, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी ।
25. व्याकरण की दार्शनिक भूमिका, सत्यकाम वर्मा, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 1971

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-308, पूर्वमीमांसादर्शनम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-2		
Level of the course (As per Annexure-I	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 308.1 –मानमेयोदयग्रन्थस्य अध्ययनेन मीमांसादर्शनस्य प्रमुखसिद्धान्तानां पदार्थानां च ज्ञानं भवति । CLO : 308.2 – मानमेयोदयग्रन्थस्य कारिकानां महत्त्वं अवगम्यते व्याख्यापद्धतेः च ज्ञानं जायते । CLO : 308.3 – मानमेयोदयग्रन्थस्य पङ्क्तीनां व्याख्यायाः निमित्तं मूलपाठस्य सूक्ष्मम् अध्ययनं क्रियते । CLO : 308.4 – पूर्वमीमांसादर्शनस्य प्रमुखसिद्धान्तानां टिप्पणीलेखनद्वारा वस्तुनिष्ठं ज्ञानं भवति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70	Time: 3 Hrs.		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	नारायणद्वयी, मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) लक्षणव्याख्या/टिप्पणी 4 अङ्काः	15
II	मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) 14 अङ्काः सप्रसंगमूलकारिकाव्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15
III	मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) 14 अङ्काः सप्रसङ्गगद्यपंडितव्याख्या । 2x7= 14 अङ्काः	15
IV	मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः) 14 अङ्काः विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः 2x7= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods

Internal Assessment: 30 Marks

> Theory

- Class Participation: 5 Marks
- Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10
- Mid-Term Exam: 15 Marks

End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

1. मानमेयोदयःनारायणद्वयीप्रणीतः, व्या० स्वामी योगीन्द्रानन्दः, वाराणसी ।
2. Mānameyodaya, Eng. Tr. & Comm., Surya Narayan shastri, Adyar.
3. मीमांसादर्शनविमर्शः, वाचस्पति उपाध्यायः, भारतीयविद्याप्रकाशन, दिल्ली ।
4. मीमांसादर्शन का उद्भव और विकास, डॉ० प्रेमा अवस्थी, सुरभारती प्रकाशन, कानपुर ।
5. Studies in the schools of Pūrva Mimamsa, Ganganath Jha.
6. मानमेयोदयः व्या० डॉ० (श्रीमती) विजय रानी, परिमल पब्लिकेशन्स दिल्ली ।

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-309, काव्यशास्त्रम् (1)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-2		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 309.1 – एतेन संस्कृतमाध्यमेन काव्यशास्त्रीयाणामाचार्याणां व्याख्यापुरस्सरं काव्यलक्षणभेदप्रयोजनं सम्यगवाप्यते ।। CLO : 309.2 – अत्र शब्दार्थयोः स्वरूपं, अर्थात् अभिधां लक्षणां तद्भेदांश्च विद्यार्थिनः स्पष्टतया अवगच्छन्ति । प्रश्नान् अपि साधयन्ति तत्सम्बद्धान् । CLO : 309.3 – घटकेऽस्मिन् छात्राः सारल्येन शाब्दीव्यञ्जनां च सोद्धरणमवगच्छन्ति । छात्राः आलोचनात्मकान् प्रश्नान् विस्तारयन्ति विषयमधिगच्छन्ति च । CLO : 309.4 – अस्मिन् घटके रससूत्रस्य व्याख्यापूर्वकं चतुर्णां रससिद्धान्तानां ज्ञानं भवति । भेदसहिताः नवरसाः, भावध्वनयः, रसाभासाः, भावाभासाश्च ज्ञानगोचराः भवन्ति छात्रेभ्यः ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	साहित्यदर्पणः, प्रथमः परिच्छेदः 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन द्वयोः कारिकयोः व्याख्या । अथवा संस्कृतमाध्यमेन एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः ।	15
II	काव्यप्रकाशः, द्वितीयः उल्लासः, लक्षणानिरूपणपर्यन्तम् 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या । अथवा एकः सैद्धान्तिकः प्रश्नः ।	15
III	काव्यप्रकाशः, द्वितीयः उल्लासः, व्यञ्जनानिरूपणतः समाप्तिपर्यन्तम् । तृतीयः उल्लासः । 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या अथवा एकः सैद्धान्तिकः/आलोचनात्मकः प्रश्नः	15
IV	काव्यप्रकाशः, चतुर्थः उल्लासः। 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या अथवा एकः सैद्धान्तिकः प्रश्नः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: - काव्यप्रकाश, मम्मट, टीकाकार-वामन झलकीकर, भाण्डरकर ओरियण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट, पूना। - काव्यप्रकाश, व्याख्याकार-आचार्य विश्वेश्वर, ज्ञानमण्डल लि०, वाराणसी । - काव्यप्रकाश, सम्पा० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ । - साहित्यदर्पण, व्या० श्री शालग्रामशास्त्री, भारतीय कला प्रकाशन, दिल्ली ।	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-310, कल्पसाहित्यम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-3		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 310.1- कात्यायनश्रौतसूत्रं शुक्लयजुर्वेदस्य माध्यन्दिनशाखायाः महत्त्वपूर्णो ग्रन्थो वर्तते । श्रौतसूत्रेषु अग्नौ सम्पाद्यमानानां यज्ञयागा दनुष्ठानानां वर्णनं विद्यते । एतस्माद् घटकाद् छात्राः दर्शपौर्णमासस्य नियमव्रतान्, वेदिपरिग्रहं, समिद्होमपात्रस्थापनं, हविषां संस्कारः, पुरोडाशार्थं तण्डुलानां पेषणम् इत्यादीभिः एतेषां अलौकिकफलस्य ज्ञानं लप्स्यन्ते । CLO : 310.2 – पुरोडाशानां पाकविधिः, वेदिनिर्माणं, पत्नीसन्नहनं, प्रस्तरास्तरणम् इत्येतेषां विधीनां सूक्ष्मतया अध्ययनं कार्यते । CLO : 310.3 – पारस्करगृह्यसूत्रं शुक्लयजुर्वेदस्य महत्त्वपूर्णं गृह्यसूत्रं विद्यते । एतस्य प्रथमकाण्डेन वयं आवस्थ्याग्नेः आधानविधिं, विवाहगर्भाधानपुंसवनादिसंस्काराणां ज्ञानं प्राप्स्यामः । CLO : 310.4 – शुल्बसूत्रेभ्यः वेदिनिर्माणं, विविधवेदीनां मानप्रक्रिया, मण्डपानां निर्माणविधिः इत्येतैः सार्धं छात्राः आधुनिकज्यामितेः वास्तुशास्त्रस्य च ज्ञानं प्राप्स्यन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4

Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics	Contact Hours	
I	निम्नलिखितश्रौतसूत्रस्य कर्कभाष्यानुसारेण विशदम् अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन) - कात्यायनश्रौतसूत्रम्-अध्यायः 2, कण्डिका 1-4 (दर्शपौर्णमासः)। (क) व्याख्या 4x3.5= 14 अङ्काः	15	
II	निम्नलिखितश्रौतसूत्रस्य कर्कभाष्यानुसारेण विशदम् अध्ययनम् - कात्यायनश्रौतसूत्रम्, अध्यायः 2, कण्डिका 5-8 (दर्शपौर्णमासः)। (क) व्याख्या 4x3.5= 14 अङ्काः	15	
III	निम्नगृह्यसूत्रस्य हरिहर-गदाधर-कर्क-भाष्यानुसारेण अध्ययनम् - पारस्करगृह्यसूत्रम्, प्रथमः, काण्डः । (क) सूत्रव्याख्या 3x3=9 अङ्काः (ख) आलोचनात्मकः प्रश्नः 1x5=5 अङ्काः	15	
IV	निम्नशुल्बसूत्रस्य विशदम् अध्ययनम् - कात्यायनशुल्बसूत्रम्, प्रथमः अध्यायः । सूत्रद्वयस्य व्याख्या अथवा एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः।	14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. कात्यायन-श्रौतसूत्रम्, विद्याधर शर्मा-कृत सरलावृत्ति, अच्युत ग्रन्थमाला, वाराणसी । 2. कात्यायनश्रौतसूत्रम् (भाग 1-2), नित्यानन्द पन्त और गोपालशास्त्री नेने, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी । 3. कात्यायनश्रौतसूत्रम्, कर्कभाष्य, डॉ. ए.वेबर, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी, 1972 4. पारस्करगृह्यसूत्र, अनुवादक डॉ. सुधाकर मालवीय, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी । 5. पारस्करगृह्यसूत्र, खेमराज श्रीकृष्णदास, बॉम्बे । 6. पारस्करगृह्यसूत्र (हरिहरगदाधर-भाष्य), सम्पा. डॉ. जगदीशचन्द्र, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी। 7. पारस्करगृह्यसूत्र (हरिहरभाष्य सहित), डॉ. हरिदत्त शास्त्री, भारतीयविद्या प्रकाशन, दिल्ली । 8. कातीयशुल्बसूत्र, विद्याधरगौड-कृत सरलावृत्ति, अच्युत ग्रन्थमाला, वाराणसी । 9. कातीयशुल्बसूत्र, कर्क-महीधर-वृत्ति-सहित, चौखम्बा, वाराणसी । 10. पारस्करगृह्यसू., व्याख्याकार, डॉ. वेदपाल, सत्यार्थ प्रकाशन न्यास, कुरुक्षेत्र, 2008	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-311, व्याकरणप्रक्रिया (1)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-3		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 311.1 – अस्मिन् घटके भट्टोजिदीक्षितविरचितस्य वैयाकरणसिद्धान्त-कौमुद्याः पूर्वार्धस्य अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणा- दारभ्य अजन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणस्य सूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धि- प्रक्रिया अध्याप्यते । CLO : 311.2 अस्मिन् भागे छात्राः वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः पूर्वार्धस्य स्त्रीप्रत्ययप्रकरणं सोदाहरणं सूत्रव्याख्यापूर्वकं पठिष्यन्ति । CLO : 311.3 – अस्मिन् खण्डे वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यानुसारं अव्ययीभावसमासप्रकरणं तत्पुरुषसमासप्रकरणञ्च रूपसिद्धिप्रक्रियापूर्वकं सम्यक् अवगमिष्यन्ति । CLO : 311.4 – अस्मिन् घटके वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यानुसारं तद्धितेष्वपत्याधिकरणस्य ज्ञानं छात्रान् कार्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter		
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	सुबन्तप्रकरणम् (वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी पूर्वार्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता) 14 अङ्काः अजन्तपुलिङ्ग प्रकरणाद् आरभ्य अजन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणं यावत्- (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15
II	स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम् संस्कृतमाध्यमेन (वैयाकरण सिद्धान्तकौमुदी पूर्वार्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता) 14 अङ्काः (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15
III	समासप्रकरणम् - (वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी पूर्वार्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता) 14 अङ्काः अव्ययीभावसमासप्रकरणम्, तत्पुरुषसमासप्रकरणम् (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15
IV	तद्धितप्रकरणम् - (वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी-पूर्वार्धम्) (बालमनोरमातत्त्वबोधिनी सहिता) 14 अङ्काः अपत्याधिकारप्रकरणे 'समर्थानां प्रथमाद् वा' (सूत्रसंख्या 1072) इति सूत्राद् आरभ्य 'क्षुद्राभ्यो वा' (सूत्र संख्या 1137) इति सूत्रं यावत्।	15

	(क) सूत्रव्याख्या (ख) रूपसिद्धिः	2x3= 6 अङ्काः 2x4= 8 अङ्काः	
Suggested Evaluation Methods			
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks			End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources			
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (पूर्वार्द्धम्), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भाग 1-2), व्याख्या. गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी। 3. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्) व्याख्या. आचार्य जगदीश शास्त्री तथा मधुबाला शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 4. Siddhantakaumudi, (Vol. I), Eng. Tr. S. C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi			

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-312, चार्वाकदर्शनम् जैनदर्शनम् च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-3		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 312.1 –सर्वदर्शनसंग्रहग्रन्थस्य प्रथमस्य तृतीयस्य च अध्यायद्वयस्य अध्ययनद्वारा चार्वाकजैनदर्शनयोः प्रमुखसिद्धान्तानां ज्ञानं प्राप्यते । CLO : 312.2 – कारिकानां सप्रसंगव्याख्या करणेन लेखनकौशलस्य विकासः भवति । CLO : 312.3 – गद्यपङ्क्तीनां व्याख्यया विषयस्य सूक्ष्मम् अध्ययनं भवति । CLO : 312.4 – चार्वाक-जैन-दर्शन-द्वयम् अधिकृत्य टिप्पणीलेखनद्वारा वस्तुनिष्ठं ज्ञानम् अभिवर्धते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थपञ्चम-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	माधवाचार्यः, सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैन दर्शनञ्च (प्रथम-तृतीययाध्यायौ) 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
II	सर्वदर्शनसंग्रहः चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च (प्रथम-तृतीयाध्यायौ) 14 अङ्काः सप्रसंगकारिकाव्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15
III	सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च (प्रथम-तृतीयाध्यायौ) 14 अङ्काः सप्रसंगगद्यपङ्क्तिव्याख्या । 2x7=14 अङ्काः	15
IV	सर्वदर्शनसंग्रहः, चार्वाकदर्शनं जैनदर्शनञ्च (प्रथम-तृतीयाध्यायौ) 14 अङ्काः विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः 2x7=14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: - माधवाचार्यकृतः सर्वदर्शनसंग्रहः, संस्कृतटीका, काशीनाथ वासुदेवअभ्यङ्करः, पुणे । - सर्वदर्शनसंग्रहः, आनन्दाश्रम, पुणे । - सर्वदर्शनसंग्रहः, व्या० उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । - SarvadarshananaIngraha, Eng. Tr.E. B. Lowell and A. E. Gough, Parimal Pub. Delhi - चार्वाकदर्शन की शास्त्रीय समीक्षा, सर्वानन्द पाठक । - Lokayata, D. P. Chattopadhyaya - जैनदर्शन, मनन और मीमांसा, मुनि नथमल, चुरु । - जैनदर्शन, महेन्द्र कुमार शास्त्री, वाराणसी । - जैनदर्शन और प्रमाणशास्त्र-परिशीलन, दरबारी लाल कौठिया । - जैन धर्म, कैलाशचन्द्र शास्त्री, मथुरा ।	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-313, काव्यं काव्यशास्त्रस्य च इतिहासः		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-3		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 313.1 – अस्मिन् घटके छात्राः ग्रन्थस्य परिचयपुरस्सरं व्युत्पत्तिपरां साहित्यिकी व्याख्यामधिगच्छन्ति । CLO : 313.2 – अत्र ग्रन्थस्य संस्कृतमाध्यमेन निर्धारितानां श्लोकानां व्युत्पत्तिपरां व्याख्यां सम्यगवधारयन्ति । CLO : 313.3 – अस्मिन् घटके छात्राः कवेः, तत्सम्बद्धञ्च ग्रन्थमवगत्य काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं व्युत्पत्तियुतां व्याख्यामधिगच्छन्ति। CLO : 313.4 – अस्मिन् घटके निर्धारिताः काव्यशास्त्रिणः छात्रैः पठ्यन्ते । तेषां काव्यशास्त्रे योगदानं जानन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	नैषधीयचरितम्, प्रथमः सर्गः, 1-75 श्लोकाः 14 अङ्काः काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या। 2x7=14 अङ्काः	15
II	नैषधीयचरितम्, प्रथमः सर्गः, 76-145 श्लोकाः 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन सप्रसङ्गश्लोकव्याख्या । 2x7=14अङ्काः	15
III	हर्षचरितम्, पञ्चमोच्छ्वासः 14 अङ्काः काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं गद्यव्याख्या 2x7=14अङ्काः	15
IV	काव्यशास्त्रस्य इतिहासः 14 अङ्काः भामहः, दण्डी, वामनः, आनन्दवर्धनः, अभिनवगुप्तः, मम्मटः, विश्वनाथः, जगन्नाथः। काव्यशास्त्रे आचार्याणां योगदानं तेषां च अभिमतानि आश्रित्य- एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः अथवा टिप्पणीद्वयम्	15

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. नैषधचरितम्, सम्पा०, आचार्य शेषराज शर्मा रेग्मी, वाराणसी । 2. नैषधचरितम्, 'जीवतु' 'मणिप्रभा' संस्कृत-हिन्दी-टीका सहित, वाराणसी । 3. नैषधचरितम्, सम्पा० शिवराज शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ । 4. हर्षचरितम्, सम्पा० जगन्नाथ पाठक, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । 5. हर्षचरितम्, अंग्रेजी अनुवाद एवं टिप्पणियों सहित, सम्पा० पी० वी० काणे, दिल्ली । 6. हर्षचरित, बाणभट्ट, शङ्करकविवरचित सङ्केत टीका, भावप्रकाशिका हिन्दी व्याख्या, सम्पा० डॉ० केशवराव मुसलगाँवकर, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी । 7. हर्षचरितम् - एक सांस्कृतिक अध्ययन, वासुदेवशरण अग्रवाल । 8. संस्कृत काव्यशास्त्र, एम० के० डे । 9. History of Sanskrit Poetics, P. V. Kane, Motilal Banarsidass, Delhi 10. History of Sanskrit Literature, A. B. Keith, Delhi 11. अलंकारशास्त्र का इतिहास, कृष्ण कुमार, साहित्य भण्डार, मेरठ ।		

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-314, ऋक्प्रातिशाख्यं छन्दांसि च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-4		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 314.1 – आचार्यशौनकेन विरचितं ऋक्प्रातिशाख्यं प्राचीनतया प्रामाणिकतया च महत्त्वपूर्ण स्थानं भजते । कस्यापि ग्रन्थस्य अवबोधाय पारिभाषिकशब्दानां ज्ञानमत्यन्तावश्यकं भवति। अस्मिन् घटके छात्रेभ्यः अनेकविधपारिभाषिकशब्दानां-स्वर-व्यंजन-स्वरभक्ति-रक्त-नामि इत्यादीनां बोधः कारयिष्यते । CLO : 314.2 – ऋक्प्रातिशाख्यस्य द्वितीये पटले प्रश्लिष्ट-क्षैप्र-उद्ग्राहादि-स्वरसन्धीनां तृतीयपटले च उदात्त-अनुदात्त-स्वरित-कम्पादिस्वराणां परिचयः कार्यते । CLO : 314.3 – अस्मिन् घटके वयं व्यंजनसन्धिविसर्जनीय-सन्धीनां ज्ञानं प्राप्स्यामः । CLO : 314.4 – वेदमन्त्राणामुच्चारणार्थं छन्दसां ज्ञानं महदावश्यकं भवति । अस्मिन् घटके छन्दसां सूक्ष्मदृष्ट्या अध्ययनं कारयिष्यते।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4

Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics		Contact Hours
I	ऋक्प्रातिशाख्यम्-पटलम्-1 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं सूत्रव्याख्या । 4x3.5= 14 अङ्काः		15
II	ऋक्प्रातिशाख्यम्-पटलम् 2-3 14 अङ्काः (i) सोदाहरणं सूत्रव्याख्या - 3x3=9 अङ्काः (ii) टिप्पणीद्वयम् - 2x2.5=5 अङ्काः		15
III	ऋक्प्रातिशाख्यम्-पटलम्-4 14 अङ्काः सोदाहरणं सूत्रव्याख्या । 4x3.5=14 अङ्काः		15
IV	प्रमुखवैदिकच्छन्दांसि (ऋक्प्रातिशाख्यानुसारेण) 14 अङ्काः लक्षणोदाहरणपूर्वकं छन्दद्वयस्य व्याख्या - 2x7=14 अङ्काः		15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. ऋक्प्रातिशाख्यम्, सम्पा० तथा अनुवादक मंगलदेव शास्त्री, चौखम्बा वाराणसी 2. ऋक्प्रातिशाख्यम्, (उत्पट-भाष्यसहितम्) सम्पा०, अनु० वीरेन्द्रकुमारवर्मा चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, दिल्ली 3. ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्- डा० ब्रजबिहारी चौबे (पटल 1-4), भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली 4. वैदिक छन्दोमीमांसा, पं० युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत 5. छन्दःशास्त्रम्, पिंगल, हलायुधभट्टकृत मृतसंजीवनी व्याख्या एवं वृत्तिसहित, चौखम्बा ओरियण्ट	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-315, व्याकरणप्रक्रिया (2)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VAC)	DEC-4		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 315.1 – घटकेऽस्मिन् वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः उत्तरार्धस्य भ्वादिगणस्य भू-एध-व्रज-कमु-जि-वृत् इत्येतेषां धातूनां सूत्रवार्तिकपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया बालान् बोध्यते । CLO : 315.2 अत्रापि वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः उत्तरार्धस्य भ्वादिगणस्य हृच्-णीच्-गै-पा-घ्रा-ष्ठा-दाण्-डुलभष्-गम्लृ-दृशिर्-डुपचष्-यज-वस-वद एतेषां धातूनां रूपसिद्धिप्रक्रियायाः बोधो छात्रान् भवति । CLO : 315.3 – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः उत्तरार्धस्य अदादिप्रकरणस्य दुह्-आस्-शीङ्-इण् धातूनां, जुहोत्यादिप्रकरणस्य ओहाक्-डुधाच् धातूनाञ्च ससूत्रवार्तिकोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां छात्राः अवगमिष्यन्ति । CLO : 315.4 – अस्मिन् भागे छात्राः वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यानुसारं णिच्प्रकरणं सन्प्रकरणमनु णिजन्त-सनन्तशब्दानां सिद्धिं साधयिष्यन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4

Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics	Contact Hours	
I	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्धम्) तिङन्तप्रकरणम् 14 अङ्काः भ्वादिप्रकरणम् - भू, एध, व्रज, कमु, जि, वृत् । (क) संस्कृतमाध्यमेन रूपसिद्धिः 2x3= 6 अङ्काः (ख) संस्कृतमाध्यमेन सूत्रव्याख्या 2x4= 8 अङ्काः	15	
II	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्धम्) तिङन्तप्रकरणम् 14 अङ्काः भ्वादिप्रकरणम्-हृ, णी, गै, पा, घ्रा, ष्टा, दाण्, डुलभष्, गम्लृ, दृशिर्, डुपचष्, यज, वस, वद (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15	
III	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्धम्) तिङन्तप्रकरणम् 14 अङ्काः अदादिप्रकरणम् - दुह, आस, शीङ्, इण्, जुहोत्यादिप्रकरणम् - ओहाक्, डुधाञ् (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15	
IV	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्धम्) 14 अङ्काः णिच्प्रकरणम्, सन्प्रकरणम्	15	

	(क) सूत्रव्याख्या (ख) रूपसिद्धिः	2x3= 6 अङ्काः 2x4= 8 अङ्काः	
Suggested Evaluation Methods			
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks			End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources			
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्धम्), भट्टोजिदीक्षित, (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 2. आख्यातिकः, स्वामी दयानन्द, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर । 3. Siddhantakaumudi, (Vol. 2), Eng. Tr. S. C., Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi			

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-316, बौद्धदर्शनम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC – 4		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 316.1 – बौद्धदर्शनस्य सिद्धान्ताः आर्यसत्याः, अष्टाङ्गिकमार्गः इत्यादीनां अवबोधः अनेन घटकेन छात्रान् कार्यते। CLO : 316.2 – बौद्धदर्शनस्य अनीश्वरवादः, अनात्मवादः, निर्वाणम् इत्यादीनां सिद्धान्तानां ज्ञानं अस्मिन् घटके प्राप्यते। CLO : 316.3 – सर्वदर्शनसंग्रहस्य तृतीयाध्यायान्तर्गतानां सम्प्रदायानां सिद्धान्तानामवबोधः अस्य घटकस्य उद्देश्यः वर्तते। CLO : 316.4 – सर्वदर्शनसंग्रहस्य तृतीयाध्यायस्य सम्प्रदायानां सिद्धान्तानां ज्ञानमस्मिन् घटके भवति।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks:	100 30 70	Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	बौद्धदर्शनस्य प्रमुखसिद्धान्ताः-आर्यसत्याः, अष्टाङ्गिकमार्गः, 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
II	बौद्धदर्शनस्य प्रमुखसिद्धान्ताः अनीश्वरवादः, अनात्मवादः निर्वाणम् 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
III	सर्वदर्शनसंग्रहः, तृतीयाध्यायः, बौद्धदर्शनस्य सम्प्रदायानां परिचयः सिद्धान्ताश्च 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
IV	सर्वदर्शनसंग्रहः, तृतीयाध्यायः, बौद्धदर्शनस्य सम्प्रदायानां 14 अङ्काः परिचयः सिद्धान्ताश्च विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः 2x7= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources
Recommended Books/e-resources/LMS: - माधवाचार्यकृतः सर्वदर्शनसंग्रहः, संस्कृतटीका, काशीनाथ वासुदेव अभ्यङ्करः, पुणे । - सर्वदर्शनसंग्रहः, व्या० उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । - न्यायबिन्दुटीका, व्या० श्रीनिवासशास्त्री, मेरठ । - बौद्धदर्शनमीमांसा, बलदेव उपाध्याय, वाराणसी । - बौद्धदर्शन, राहुल सांकृत्यायन । - Buddhist Logic (Vos I & II), Theodore Stchervatsky. - वाचस्पति मिश्र द्वारा बौद्ध दर्शन का विवेचन, श्रीनिवास शास्त्री, कुरुक्षेत्र । - अभिधर्मदेशना : बौद्ध सिद्धान्तों का विवेचन, धर्मचन्द्र जैन, कुरुक्षेत्र । - Buddhist Philosophy as Presented in Mimamsaslokavartika, Vijaya Rani, Parimal Pub. Delhi

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-317, ऐतिहासिककाव्यं खण्डकाव्यं च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-4		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 317.1 – अस्मिन् घटके निर्धारितानां श्लोकानां व्युत्पत्तिपरां व्याख्यां छात्राः ग्रन्थपरिचयपूर्वकमधिगच्छन्ति । CLO : 317.2 – अस्मिन् घटके निर्धारितैः श्लोकैः व्युत्पत्तिपरया व्याख्यया च विद्यार्थिनः संवर्द्धिताः जायन्ते । CLO : 317.3 – अस्मिन् घटके कवेः परिचयपूर्वकं निर्धारितानां श्लोकानां व्युत्पत्तिपरां व्याख्यां छात्राः समधिगच्छन्ति । CLO : 317.4 – अस्मिन् घटके छात्राः खण्डकाव्ये परिचिताः भूत्वा ग्रन्थस्य निर्धारितानां श्लोकानां व्युत्पत्तिपरां संस्कृतव्याख्यां सम्यगवधरयन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	विक्रमाङ्कदेवचरितम्, प्रथमः सर्गः, 1-60 श्लोकाः 14 अङ्काः छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या। 2x7=14 अङ्काः	15
II	विक्रमाङ्कदेवचरितम्, प्रथमः सर्गः, 61-118 श्लोकाः 14 अङ्काः छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या । 2x7=अङ्काः	15
III	भामिनीविलासः, प्रास्ताविकविलासः, 1-50 श्लोकाः। 14 अङ्काः काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या 2x7= अङ्काः	15
IV	मेघदूतम्, पूर्वमेघः, 1-33 श्लोकाः 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन सप्रसङ्गं श्लोकव्याख्या 2x7= अङ्काः	15
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

अनुशंसितग्रन्थाः

1. विक्रमाङ्कदेवचरित, बिल्हण, सम्पा. विश्वनाथ शास्त्री भारद्वाज, बनारस हिन्दू विश्वविद्यालय, वाराणसी ।
2. विक्रमाङ्कदेवचरित, रमा संस्कृत-हिन्दी टीका सहित, वाराणसी ।
3. विक्रमाङ्कदेवचरित, व्या. प्रतापनारायण पाण्डेय, भारतीय विद्या प्रकाशन, जवाहर नगर, दिल्ली।
4. विक्रमाङ्कदेवचरित, एक सांस्कृतिक अध्ययन, डॉ. ऋचा शुक्ला, नाग पब्लिशर्स, जवाहर नगर, दिल्ली ।
5. भामिनीविलास, जगन्नाथ, सम्पा. श्री राधेश्याममिश्र, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी ।
6. मेघदूत, सम्पा. एम. आर. काले, मोतीलाल, बनारसीदास, दिल्ली ।
7. मेघदूत, संजीवनी टीका सहित, निर्णय सागर प्रैस, मुम्बई ।
8. मेघदूत (उत्तरमेघ), 'संजीवनी' टीकासहित, विमर्श, सहित हिन्दी व्याख्याकार-डॉ. राजेश्वर प्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद (उ. प्र.) ।

Syllabus of Under Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	III		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-OEC-344, प्रयोगात्मक-संस्कृत		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	OEC		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 344.1 – अस्मिन् घटके छात्राः सामान्यसंस्कृतज्ञानद्वारा सामान्यसम्भाषणं करिष्यन्ति । CLO : 344.2 – एतत्घटकद्वारा छात्राः संस्कृतभाषायां दैनिक-वाक्यप्रयोगे समर्थाः भविष्यन्ति । CLO : 344.3 – अस्मिन् घटके विद्यार्थिनः संस्कृतभाषायाः फलशाकादिनामानि ज्ञास्यन्ति, गीतायाः श्लोकोच्चारणमपि करिष्यन्ति। CLO : 344.4 – एतद्घटकद्वारा छात्राः राज्यसंस्थानां राष्ट्रीयसंस्थानानां ध्येयवाक्यानि तेषामर्थं च ज्ञास्यन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	2	--	2
Contact Hours	30	--	30
Max. Marks: 50 Internal Assessment Marks: 15 End Term Exam Marks: 35		Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper-Setter

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः 7 अङ्कानाम् भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीय चतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	सामान्यसंस्कृतभाषा ज्ञानम् (संस्कृत सम्भाषणम्) आत्मपरिचयः 7अङ्काः	8
II	हिन्दीतः संस्कृते अनुवादः अथवा संस्कृतात् हिन्दी/अंग्रेजी भाषायाम् अनुवादः *दैनन्दिनप्रयुक्तवाक्यानाम् अनुवादः 7अङ्काः	7
III	(क) फलशाकादिनामानि, (ख) श्रीमद्भगवद्गीतायाः द्वयोः श्लोकयोः कण्ठस्थीकरणम् 7अङ्काः	8
IV	ध्येयवाक्यानि राज्यसंस्थानानां राष्ट्रीयसंस्थानानां ध्येयवाक्यानि 7अङ्काः	7

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 15 Marks > Theory • Class Participation: 4 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 4marks • Mid-Term Exam: 7 Marks	End Term Examination: 35 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. प्रारम्भिक रचनानुवाद कौमुदी, डॉ. कपिलदेव द्विवेदी, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी 2. बृहदनुवादचन्द्रिका, चबुधर हंस नौटियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली 3. श्रीमद्भगवद्गीता, गीताप्रेस, गोरखपुर	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-401, प्राकृतभाषा साहित्यं च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	CC-12		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 401.1 – प्राकृतप्रवेशिकायां संकलित-पाठानां माध्यमेन प्राकृतलेखकानां जीवनपरिचयः, तेषां कृतिभिः सह अस्मान् जैनधर्मस्य सिद्धान्तानां ज्ञानमपि प्राप्यते । CLO : 401.2 – प्राकृतप्रवेशिकायां संकलितपाठानां माध्यमेन तत्कालीनसमाजव्यवस्था-राजनैतिकव्यवस्था-धार्मिकव्यवस्थानां परिचयः प्राप्यते । । CLO : 401.3 – प्राकृतसाहित्यस्यैतिहासेन प्राकृतभाषायाः उत्पत्तिविकासयोश्च, जैनधर्मस्य आगमप्रवचनसारदिग्रन्थानां ज्ञानं प्राप्यते सार्धमेव, श्रमण-श्रमणिका-उपसकादिनां नियमानां बोधो भवति । CLO : 401.4 – प्राकृतभाषायाः अवबोधार्थं अस्मिन् घटके प्राकृत व्याकरणस्य ज्ञानं कार्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	प्राकृत प्रवेशिका, अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः 14 अङ्काः 1-8, 15-16, 18-19 : संस्कृतमाध्यमेन गद्यांशद्वयोः व्याख्या - 2x7=14 अङ्काः	15
II	प्राकृतप्रवेशिका-अधोनिर्दिष्टाः एव पाठाः 14 अङ्काः 9-14, 17, 27-28 सप्रसङ्गं श्लोकद्वयस्य व्याख्या - 2x7=14 अङ्काः	15
III	प्राकृतसाहित्यस्य इतिहासः 14 अङ्काः प्राकृतभाषायाः उद्भवः विकासश्च, भारतीय-साहित्यभाषाणां विकासक्रमे प्राकृतभाषाणाम् अवदानम्, आगमसाहित्यम्, भारतीय-इतिहासस्य निर्माणे प्राकृत भाषाणां प्राकृत साहित्यस्य च महत्त्वम् । द्वौ निबन्धात्मकौ प्रश्नौ । 2x7= 14 अङ्काः	15
IV	प्राकृत व्याकरणम् - 14 अङ्काः (क) सन्धिः, समासः कारकम् (7 अङ्काः) (ख) संज्ञारूपाणि, धातुरूपाणि (i) संज्ञारूपाणि-देव, मुणी, गुरु, पिआ, बुद्धि, राया (4 अङ्काः) (ii) धातुरूपाणि - कर, भू, हस, कथ, गम, दह, पुच्छ, ठा 3 अङ्काः (केवलं लट्, लृट्, लोट् एवं विधिलिङ्)	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. प्राकृतप्रवेशिका, वाल्यूम-1, आल्फ्रेड सी वूल्लर (बनारसीदास जैन कृत हिन्दी अनुवाद) 2. अभिनव प्राकृत-व्याकरण, नेमिचन्द्र शास्त्री, वाराणसी, 1963 3. प्राकृत साहित्य का इतिहास-जगदीश चन्द्र जैन, वाराणसी । 4. प्राकृत साहित्य और उसका आलोचनात्मक इतिहास, नेमिचन्द्र शास्त्री 5. प्राकृत व्याकरण, हेमचन्द्र कृत सिद्धहेमशब्दानुशासन के आठवें अध्याय क हिन्दी अनुवाद, प्रो० डा० के० वा० आपटे (चौखम्बा संस्कृत भारती, 8)	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-402, अथर्वसंहिता सामसंहिता च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-5		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 402.1 –अथर्ववेदीयसूक्तैः राष्ट्रस्योन्नतिः, कृमीनां नाशः, दीर्घायोः प्राप्तिः कथम् भवेत् एतेषां विषयाणां ज्ञानं अस्माभिः प्राप्यते । CLO : 402.2 – अथर्ववेदस्य शौनकीयशाखायाः निर्दिष्टसूक्तैः राज्ञः चयनम्, संगठनम्, राष्ट्रसभायाः ज्ञानं कारयिष्यते । CLO : 402.3 – सामवेदीयपवमानकाण्डस्य मंत्रैः छात्रान् सोमदेवतः सोमरसस्वरूपस्य च ज्ञानं कार्यते सार्धमेव योगीनां कृते ज्ञानरूपीसोमरसस्य बोधोऽपि प्राप्यते । CLO : 402.4 – सायणकृत-ऋग्वेदभाष्यभूमिकायाः माध्यमेनवेदस्य सत्ता, मन्त्राणां सार्थक्यानर्थक्यं, वेदपौरुषेय-अपौरुषेयादि विषयाणां ज्ञानं प्राप्यते । आचार्यशौनकविरचितबहद्देवतयां देवतानां ज्ञानं प्राप्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	अथर्ववेदः (शौनकीयः) – मेधाजनन (1.1), राष्ट्राभिवर्धनम् (1.29), महद्ब्रह्म (1.32), कृमिनाशनम् (2.32), दीर्घायुप्राप्तिः (3.11) ब्रह्मौदनम् (4.34) कालः (19.53) । संस्कृतमाध्यमेन सप्रसंगं व्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15
II	अथर्ववेदः (शौनकीय) 14 अङ्काः राज्ञः संवरणम् (3.4), सांमनस्य (6.64), राष्ट्रसभा (7.13), विवाहप्रकरण (14, 1-15) रोहित (13.1-15) मन्त्रद्वयस्य व्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15
III	निम्नमन्त्राणां पारम्परिक-पाश्चात्यभाष्यकारानुसारेण गहनमध्ययनम् सामवेदः (कौथुमः), पूर्वार्चिकः, पवमानकाण्डः, अध्यायः-5 मन्त्रद्वयस्य व्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15
IV	(क) सायणः, ऋग्वेदभाष्यभूमिका (अपौरुषेयविवेचनपर्यन्तम्) 14अङ्काः एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः - 1x7=7 अङ्काः (ख) शौनकीय-बृहद्देवता, प्रथमोऽध्यायः-55 श्लोकाः (1-21, 42-45, 61-80, 91-100 पर्यन्तम्) श्लोकद्वयस्य व्याख्या- 2x3.5=7 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. सायणकृत अथर्ववेदभाष्य, सम्पा. विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध-संस्थान, होशियारपुर (पंजाब) 2. अथर्ववेद का सुबोधभाष्य:, पं. श्रीपाद दामोदर सातवलेकर (पारडी) 3. अथर्ववेद-संहिता (भाग 1-2), डब्ल्यू डी. ह्मिटने । 4. अथर्ववेद (अध्यात्मभाष्य) भाग 1-9, विश्वनाथ वेदालंकार रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत 5. सामवेद का सुबोध भाष्य, पं. दामोदर सातवलेकर, पारडी 6. सामवेदसंहिता, डा. रामनाथ वेदालंकार, हरिद्वार 7. ऋग्वेदभाष्य भूमिका, 8. बृहद्देवता (शौनक) रामकुमार राय, चौखम्बा संस्कृत सीरिज ऑफिस 1963 9. बृहद्देवता (अध्याय-2), सम्पादक एवं अनुवादक, रामकुमार राय, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-403, व्याकरणपरंपरा (2)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-5		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 403.1 – अस्मिन् घटके छात्राः भर्तृहरि-कैयट-कौण्डभट्ट-नागेशभट्टः इत्येतेषां व्यक्तित्वकृतित्वेन परिचिताः भवन्ति । CLO : 403.2 छात्राः अष्टाध्यायी-महाभाष्य-काशिकावृत्ति-वाक्यपदीयशब्दकौस्तुभवैयाकरणभूषणसार-वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघु-मञ्जूषा इत्येतेषां ग्रन्थानां विषयवस्तुना अवगताः भवन्ति। CLO : 403.3 – अस्मिन् खण्डे अष्टाध्याय्याः प्रथमाऽध्यायस्य प्रथमपादान्तर्गताः निष्ठा-सर्वनाम-सर्वनामस्थान-सम्प्रसारण-लोप-टि-उपधा-वृद्धम् इत्येते संज्ञाः छात्रान् अध्याप्यन्ते । CLO : 403.4 – अस्मिन् भागे पाणिनीयशिक्षायां वर्णानामुत्पत्तिः वर्णानां विभागः, वर्णानामुच्चारणस्थानं छात्रान् अवबोध्यते।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper-Setter

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	वैयाकरणाः, व्यक्तित्वं कृतित्वं च 14 अङ्काः भर्तृहरिः, कैयटः, कौण्डभट्टः, नागेशभट्टः । एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः । 1x14= 14 अङ्काः	15
II	वैयाकरणाचार्याणां रचनाः, अष्टाध्यायी, महाभाष्यम्, काशिकावृत्तिः, वाक्यपदीयम्, शब्दकौस्तुभः, वैयाकरणभूषणसारः, वैयाकरणसिद्धांतपरमलघुमञ्जूषा । एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः 1x14= 14 अङ्काः	15
III	पाणिनिः, अष्टाध्यायी-प्रथमोऽध्यायः, प्रथमः पादः संज्ञाविधायकसूत्राणि। काशिकादिशा संस्कृतमाध्यमेन निष्ठा (1.1.26), सर्वनाम (1.1.27), सर्वनामस्थानम् (1.1.42-43), सम्प्रसारणम् (1.1.45), लोपः (1.1.60), टि (1.1.64), उपधा (1.1.65), वृद्धम् (1.1.73) । 14 अङ्काः (क) संज्ञाद्वयस्य व्याख्या 2x4 =8 अङ्काः (ख) संस्कृतभाषायां टिप्पणी 1x6 =6 अङ्काः	15
IV	पाणिनीय शिक्षा (सम्पूर्णा) 14 अङ्काः कारिका/श्लोकद्वयस्य व्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः - संस्कृत-व्याकरणशास्त्र का इतिहास (भाग 1-2), युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत । - संस्कृत व्याकरण का उद्भव और विकास, सत्यकाम वर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । - संस्कृतव्याकरणदर्शन, रामसुरेश त्रिपाठी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली, 1972 - पाणिनीय व्याकरण का अनुशीलन, रामशंकर भट्टाचार्य, इण्डोलोजिकल हाउस, वाराणसी, 1966 - व्याकरणशास्त्रेतिहासः, वी. त्रिपाठी । - Belvalkar, shripada Krishna, An Account of the Different Existing Systems of Sanskrit Grammar, Bharatiya Vidya Prakashan, Varanasi. - George Cardona, Panini : A Survey of Research, Motilal Banarsidass, Delhi - Hartmnt Scharfe, Wiesbaden; A History of Grammatical Literature, Otta Marrasowitz, 1977 - काशिकावृत्ति (न्यास-पदमञ्जरी-सहित), सम्पा. एवं हिन्दी टीकाकार-डॉ. जयशंकरलाल त्रिपाठी एवं सुधाकर मालवीय, तारा पब्लिकेशन, वाराणसी । - काशिका, हिन्दी टीकाकार-श्रीनारायण मिश्र । - अष्टाध्यायी (भाष्य) प्रथमावृत्ति (प्रथम भाग), पं. ब्रह्मदत्त जिज्ञासु, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली (सोनीपत) । - अष्टाध्यायी-काशिका (प्रथमाध्यायः), वेदपाल विद्याभास्कर, साहित्य भण्डार, मेरठ, 1985 - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्ध), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । - उणादिकोषः, स्वामी दयानन्द, सम्पा. युधिष्ठिर मीमांसक ।		

15. पाणिनीयशिक्षा, व्याख्याकार-श्रीनारायण मिश्र, गोकुलदास संस्कृत ग्रन्थमाला ।
16. Paniniyasiksa, Ed. & Tr. M. M. Ghosh, Delhi, 1986

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-404, योगदर्शनम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-5		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 404.1 –पातञ्जलयोगसूत्रस्य समाधिपादस्य अध्ययनेन योगस्य स्वरूपं महत्त्वं च अवगम्यते । CLO : 404.2 – छात्राः योगसूत्रव्यासभाष्यस्य अध्ययनेन सूत्राणाम् गूढार्थम् अवगन्तुं पारयन्ति । CLO : 404.3 – गद्यपङ्क्तीनां व्याख्या विषयस्य सूक्ष्माध्ययनार्थं प्रेरयति । CLO : 404.4 – योगदर्शनस्य सिद्धान्तानामोपरि टिप्पणीलेखनद्वारा वस्तुनिष्ठं ज्ञानम् अभिवर्धते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks:	100 30 70	Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः। 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकप्रश्नः । 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	14 अङ्काः 15
II	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः 14अङ्काः सप्रसङ्गसूत्रव्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15
III	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः 14 अङ्काः -सप्रसङ्गभाष्यपङ्क्तिव्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15
IV	योगसूत्रम्, व्यासभाष्यसहितम्, समाधिपादः 14 अङ्काः -विशदटिप्पणी 2x7= 14 अङ्काः	15
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks ➤ Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

1. पातञ्जल योगदर्शन, व्या० ब्रह्मलीन मुनि, चौखम्बा, वाराणसी ।
2. पाञ्जल योगदर्शन, व्या० स्वामी हरिहरानन्द आरण्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली ।
3. Studies in Patanjali, S. N. Dasgupta.
4. पातञ्जल योगप्रदीप, ओमानन्द तीर्थ, गीताप्रेस, गोरखपुर ।

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-405, नाट्यशास्त्रम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-5		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 405.1 – अस्मिन् घटके छात्राः पारिभाषिकनाट्यशब्दावलीमथ च सिद्धान्तानभिजानन्ति । सिद्धान्तसम्बद्धां व्याख्यां समधिगच्छन्ति । CLO : 405.2 – अत्र टिप्पण्यात्मकान् प्रश्नान् संस्कृतमाध्यमेनावगच्छन्ति । CLO : 405.3 – अस्मिन् घटके कारिकाणां व्याख्यां प्रश्नानां साधनञ्च जानन्ति । CLO : 405.4 – अत्र नाट्यशास्त्रस्य निर्धारितानामाचार्याणां योगदानेन छात्राः सुपरिचिताः भवन्ति।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter		
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	दशरूपकम्, प्रथमः प्रकाशः, 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या। अथवा एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः ।	15
II	दशरूपकम्, तृतीयः प्रकाशः । 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन टिप्पणीद्वयम् । 2x7=अङ्काः	15
III	दशरूपकम्, चतुर्थः प्रकाशः । 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या अथवा एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः ।	15
IV	नाट्यशास्त्रस्य इतिहासः । 14 अङ्काः भरतः, रामचन्द्रगुणचन्द्रौ, सागरनन्दी, धनञ्जयः, विश्वनाथः, शिङ्गभूपालः, रूपगोस्वामी, शारदातनयः । नाट्यशास्त्रे आचार्याणां योगदानं तेषां च व्यक्तित्वं कृतित्वं चाधृत्य- एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः अथवा टिप्पणीद्वयम् ।	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. दशरूपक, धनञ्जय, सम्पा. डॉ. श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ । 2. दशरूपक, सम्पा. भोलाशंकर व्यास, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी । 3. दशरूपक, सम्पा. श्रीचरणतीर्थ महाराज, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी । 4. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, डॉ. एस. के. डे., बिहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, पटना । 5. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास, पी. वी. काणे, मोतीलाल बनारसीलाल, दिल्ली । 6. संस्कृत नाट्यसिद्धान्त, रमाकान्त त्रिपाठी, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । 7. अलंकारशास्त्र का इतिहास, कृष्णकुमार, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ । 8. संस्कृत ड्रामा, ए. बी. कीथ । 9. D. R. Mankad, Types of Sanskrit Dramas 10. C. V. Vaidya, History of Sanskrit Literature, Parimal Publications, Delhi	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-406, आरण्यकोपनिषद्साहित्यम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-6		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 406.1 –अरण्ये पठनात् ऐते आरण्यकाः कथ्यन्ते । तैत्तिरीयारण्यकस्य द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमदशानुवाकानां माध्यमेन छात्राः यज्ञोवीतस्य सव्यप्राचीनवीति-भेदान्, संध्योपासनायाः विधिं, प्रायश्चित्तस्वरूपं, कुष्माण्डहोम, स्वाध्यायं, पंचयज्ञानां च ज्ञानं प्राप्स्यन्ते । CLO : 406.2 – एतस्मिन्घटके अयाजनीयेन यज्ञकरणे दक्षिणायाः आदान-प्रदानेसति, प्रायश्चित्तं स्वाध्यायः, ध्रुवध्यानं, दिगुपस्थानादिविषयाणां माध्यमेन कर्मकाण्डस्य गूढता अवबोध्यते। CLO : 406.3 – वेदस्यान्तिमभागकारणाद् सारभूतसिद्धान्तानां प्रतिपादकत्वात् उपनिषदेव वेदान्तनाम्ना विख्यातमस्ति तैत्तिरीयोपनिषदा वयं शिक्षयाः स्वरूपं, दीक्षान्ते विद्यार्थिनं प्रदीयमानं उपदेशं, पंचविद्यासहितोपासना इत्यादीनां ज्ञानं प्राप्नुमः। CLO : 406.4 – मुण्डकोपनिषदा छात्राः विद्यायाः परा-अपरा स्वरूपं, अग्नेः सप्तजिह्वाः, अक्षराविनाशी ब्रह्मणः स्वरूपं, मोक्षप्राप्तेः साधनानां ज्ञानं प्राप्स्यन्ते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4

Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics		Contact Hours
I	तैत्तिरीयारण्यकम्, प्रपाठकः 2, अनुवाकाः 1-10 14 अङ्काः प्रकरणद्वयस्य संस्कृतेन माध्यमेन व्याख्या- 2x7 = 14 अङ्काः		15
II	तैत्तिरीयारण्यकम्, प्रपाठकः 2, अनुवाकाः 11-20 14 अङ्काः (क) प्रकरणद्वयस्य व्याख्या - 2x5=10 (ख) टिप्पणी - 1x4=4		15
III	शांकरभाष्यानुसारेण गहनम् अध्ययनम् तैत्तिरीयोपनिषद् 14 अङ्काः (क) प्रकरणद्वयस्य व्याख्या - 2x5=10 (ख) टिप्पणी/प्रश्नः - 1x4=4		15
IV	निम्नलिखितोपनिषदः शांकरभाष्यानुसारेण गहनम् अध्ययनम् 14 अङ्काः मुण्डकोपनिषद् (क) मन्त्रद्वयस्य व्याख्या - 2x4=8 अङ्काः (ख) आलोचनात्मक प्रश्नः 1x6=6 अङ्काः		15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. तैत्तिरयारण्यकम्, सायण भाष्य, आनन्दाश्रम, पूना 2. तैत्तिरयारण्यकम्, भाष्यकार-भट्टभास्कर 3. तैत्तिरीयोपनिषद् (शांकरभाष्य), गीता प्रेस गोरखपुर 4. मुण्डकोपनिषद् (शांकरभाष्य), गीताप्रेस गोरखपुर 5. ईशादि नौ उपनिषद्, गीताप्रेस, गोरखपुर 6. उपनिषद् दर्शन का रचनात्मक सर्वेक्षण, रामचन्द्र दत्तात्रेय रानाडे, अनु०. रामानन्द तिवार	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-407, व्याकरणदर्शनम् (2)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-6		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 407.1 – घटकेऽस्मिन् पतञ्जलिमुनिविरचितमहाभाष्यस्य द्वितीयाह्निकं प्रत्याहाराह्निकं पाठ्यते । अनेन छात्राः प्रत्याहारसूत्राणां वैज्ञानिकपक्षमवगमिष्यन्ति । CLO : 407.2 भर्तृहरिणा विरचितं वाक्यपदीयस्य ब्रह्मकाण्डस्य चतुःसप्ततिकारिकातः पञ्चपञ्चाशदधिकशतं कारिकापर्यन्तं अध्याप्यते । अनेन छात्राः स्फोटसिद्धान्तेन ध्वनिसिद्धान्तेन च परिचिताः भवन्ति । CLO : 407.3 – एतस्मिन् वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुञ्जूषायाः व्यञ्जनानिरूपणं स्फोटनिरूपणञ्च विषयं पाठ्यते । CLO : 407.4 – अस्मिन् घटके वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषायाः कारकनिरूपणप्रकरणेन क्रियायाः निवर्तकं कारकम् अयं बिन्दुः सार्थको भविष्यति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	पतञ्जलिः, महाभाष्यम् द्वितीयम् आह्निकम्(प्रत्याहाराह्निकम्) 14 अङ्काः (क) वार्तिकद्वयस्य व्याख्या 2x4= 8 अङ्काः (ख) एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः 1x6 =6 अङ्काः	15
II	वाक्यपदीयम् (भर्तृहरिः) 14 अङ्काः ब्रह्मकाण्डम्-कारिकाः (74-155) (क) कारिकाद्वयस्य व्याख्या 2x4= 8 अङ्काः (ख) एकः निबन्धात्मकः प्रश्नः 1x6= 6 अङ्काः	15
III	नागेशभट्टः, वैयाकरणसिद्धांतपरमलघुमञ्जूषा, व्यञ्जनानिरूपणम्, स्फोटनिरूपणम् । 14 अङ्काः अवतरणद्वयस्य व्याख्या अथवा एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः ।	15
IV	वैयाकरणसिद्धांतपरमलघुमञ्जूषा (नागेशभट्टः)कारकनिरूपणम् 14 अङ्काः अवतरणद्वयस्य व्याख्या अथवा एकः समीक्षात्मकः प्रश्नः ।	15

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks ➤ Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. व्याकरणमहाभाष्यम् (भाग-1), सम्पा. वेदव्रत, हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, 1962 2. महाभाष्यम् (प्रथमो भागः), व्याख्या. युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत। 3. व्याकरणमहाभाष्य (कैयट-कृत 'प्रदीप' तथा नागेश-कृत 'उद्घोत' सहित, भाग-1) सम्पा. आर. के. शास्त्री तथा डी. कुदाल, वाराणसी, 1987 4. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक 1-5), व्याख्या. तथा सम्पा. मथुराप्रसाद मिश्र, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । 5. व्याकरणमहाभाष्य (आह्निक 1-2), संस्कृतव्याख्याकार-माधव शास्त्री भाण्डारी, हिन्दी व्याख्या. वेदप्रकाश विद्यावाचस्पति, मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स, दिल्ली । 6. पातञ्जल, महाभाष्य में प्रत्याख्यात सूत्र : एक समीक्षात्मक अध्ययन, भीमसिंह वेदालंकार, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र, 1987 7. पातञ्जल महाभाष्य में अपूर्व कल्पनाएँ, भीमसिंह वेदालंकार, परिमल प्रकाशन, दिल्ली, 1988 8. व्याकरणशास्त्रीय लोकन्यासरत्नाकर, भीमसिंह वेदालंकार, पेनमैन पब्लिशर्स, दिल्ली, 2001 9. संस्कृतव्याकरणदर्शन, भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र 2004 10. व्याकरणमहाभाष्य, विद्यानिधि हिन्दी व्याख्या-भीमसिंह वेदालंकार, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र 2006 11. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या. रामगोविन्द शुक्ल, काशी संस्कृत ग्रन्थमाला । 12. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), व्याख्या. वामदेवाचार्य, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी ।		

13. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), हिन्दी व्याख्या। शिवशंकर अवस्थी, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी, 1990
14. भाषातत्त्व और वाक्यपदीय, सत्यकाम वर्मा, भारतीय प्रकाशन, दिल्ली, 1983
15. Vakyapadiya of Bhartrhari, Ed. K.A.S. Iyer, Delhi, 1964
16. Vakyapadiya of Bhartrhari (with the Comms : Vitti & Paddhati), Ed. K.A.S. Iyer, Pune, 1995
17. परमलघुमञ्जूषा, संस्कृतव्याख्याकार पं० कालिकाप्रसाद शुक्ल, बडौदा, 1961
18. वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा, व्याख्याकार तथा सम्पा० डॉ० कपिलदेव शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय प्रकाशन, कुरुक्षेत्र 1975
19. परमलघुमञ्जूषा (टिप्पणीसहित), सम्पा० अलेखदेव शर्मा, वाराणसी, 1981
20. P. C. Chakravarti, The Philosophy of Sanskrit Grammar, Kolkata.
21. Gaurinath Shastri, The Philosophy of Word and Meaning, Kolkata
22. Gaurinath Shastri, A Study in the Dialectics of Sphota, Motilal Banarsidass, Delhi 1980
23. व्याकरणदर्शनभूमिका, रामाज्ञा पाण्डेय, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी ।
24. व्याकरण की दार्शनिक भूमिका, सत्यकाम वर्मा, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 1971

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-408, अद्वैतवेदान्तदर्शनम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VAC)	DEC-6		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 408.1 – ब्रह्मसूत्र-शांकरभाष्यम् अद्वैतवेदान्तदर्शनस्य आधारभूतग्रन्थः अस्ति, यस्य समन्वयाध्यासस्य चतुःसूत्र्याः अध्ययनं भारतीयवेदान्तदर्शनपरम्परायाःपरिचयं ददाति । CLO : 408.2 – चतुःसूत्र्योपरि शाङ्करभाष्यस्य पङ्क्तिव्याख्या ब्रह्मजिज्ञासायाः ब्रह्मणः तटस्थलक्षणास्य शास्त्राप्रमाणकस्य च विषयाणां स्वरूपम् उद्घाटयति । CLO : 408.3 – धर्मराजाध्वरीन्द्र-विरचित-वेदान्तपरिभाषा अद्वैतवेदान्तदर्शनस्य प्रमाणमीमांसाम् उद्घाटयति, तस्य प्रत्यक्षखण्डस्य अध्ययनं वेदान्ताभिमतप्रमाणपरिचयसहितं नव्यन्यायशैल्याः ज्ञानमपि ददाति ।। CLO : 408.4 – वेदान्तपरिभाषायाः प्रत्यक्षखण्डः, प्रमालक्षणम्, प्रत्यक्षलक्षणम्, प्रत्यक्षस्य प्रयोजकान् इत्यादिविषयान् प्रतिपादयति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60

Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.
Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	ब्रह्मसूत्रम्, चतुःसूत्री, शाङ्करभाष्य-भामतीसहिता : 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
II	ब्रह्मसूत्रम्, चतुःसूत्री, शाङ्करभाष्य-भामतीसहिता 14 अङ्काः प्रसंगपुरःसरं सूत्र-भाष्य-भामती-पङ्क्ति-व्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15
III	धर्मरजाध्वरीन्द्रः, वेदान्तपरिभाषा, प्रत्यक्षपरिच्छेदः 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
IV	वेदान्तपरिभाषा, प्रत्यक्षपरिच्छेदः 14 अङ्काः सप्रसङ्गं पङ्क्तिव्याख्या 2x7=14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: - ब्रह्मसूत्रशाङ्करभाष्यम्, भामतीसहितम्, व्या० स्वामी योगीन्द्रानन्दः, वाराणसी । - ब्रह्मसूत्र, चतुःसूत्री, कामेश्वरप्रसाद झा, चौखम्बा, वाराणसी । - ब्रह्मसूत्र, चतुःसूत्री, व्या० आचार्य विश्वेश्वर । - Brahmasutrabhasya of Sankaracarya, Eng. Tr. & Notes Swami Gambhirananda, Advaita Ashram, Kolkata. - वेदान्तपरिभाषा, धर्मराजाध्वरीन्द्र, संस्कृतटीका अनन्तकृष्ण शास्त्री, कोलकाता । - वेदान्तपरिभाषा, व्या० गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी । - Vedanta Paribhasa, Eng. Tr. & Notes, Swami Madhavananda, Advaita Ashram, Kolkata. - Paul Deussen, The Vedanta System, हिन्दी अनु० संगमलाल पाण्डेय ।		

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-409, काव्यशास्त्रम् (2)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-6		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 409.1 – अस्मिन् घटके छात्राः काव्यदोषैः सम्यक्परिचिताः भवन्ति तत्सम्बद्धां कारिकाव्याख्यां प्रश्नसाधनञ्च जानन्ति । CLO : 409.2 – अस्मिन् घटके छात्राः गुणानां वैशिष्ट्यं प्रश्नसाधनञ्च सम्यगवगच्छन्ति । CLO : 409.3 – घटकेऽस्मिन् निर्धारितानामलङ्काराणां लक्षणोदाहरणस्पष्टीकरण-रूपैः परिचिताः भवन्ति । CLO : 409.4 – अत्र ध्वन्यालोकस्य लोचनसहितां व्याख्यां छात्राः समधिगच्छन्ति । ध्वनेः खण्डन-मण्डनपरम्परामपि जानन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper-Setter

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	काव्यप्रकाशः, सप्तमः उल्लासः, (पददोषाः, अर्थदोषाः, रसदोषाश्च) 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या अथवा एकः आलोचनात्मकः/सैद्धान्तिकः प्रश्नः	15
II	काव्यप्रकाशः, अष्टमः उल्लासः। 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या अथवा एकः सैद्धान्तिकः प्रश्नः	15
III	काव्यप्रकाशः, नवमदशमौ उल्लासौ । 14 अङ्काः निम्नलिखिताः अलङ्काराः :- वक्रोक्तिः, अनुप्रासः, यमकः, श्लेषः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः, अपह्नुतिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, दृष्टान्तः, विभावना विशेषोक्तिः, स्वभावोक्तिः, विरोधाभासः, संकरः, संसृष्टिः चतुर्णाम् अलङ्काराणां संस्कृतमाध्यमेन व्याख्या 4x3½=14	15
IV	ध्वन्यालोकः (लोचनसहितः), प्रथम उद्योतः । 14 अङ्काः द्वयोः कारिकयोः व्याख्या अथवा एकः आलोचनात्मकः/सैद्धान्तिकः प्रश्नः।	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः - काव्यप्रकाश, टीका। वामन झलकीकर, भाण्डारकर ओरियण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट, पूना । - काव्यप्रकाश, व्याख्या। आचार्य विश्वेश्वर, ज्ञानमण्डल लिमिटेड, वाराणसी । - काव्यप्रकाश, सम्पा। श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ । - ध्वन्यालोक, (लोचनसहित), व्याख्या। रामसागर त्रिपाठी, दिल्ली । - ध्वन्यालोक, (लोचनसहित), व्याख्या। आचार्य जगन्नाथ पाठक, चौखम्भा विद्याभवन, वाराणसी । - ध्वन्यालोक, व्याख्या। आचार्य विश्वेश्वर । - आनन्दवर्धन, रेवाप्रसाद द्विवेदी, मध्यप्रदेश अकादमी, भोपाल । V. Raghavan, Some Concepts of Alamkarasastra. P. C. Lahiri, Concepts of Riti and Guna. V. Raghavan, The Number of Rasas. S. K. De, Sanskrit, Poetics.	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-410, वेदव्याख्यापद्धतयः वेदभाष्यकाराश्च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-7		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 410.1 –एतस्मिन् घटके पारम्परिकभाष्यं, पदपाठस्य नियमाः, अनुक्रमणीसाहित्यस्य परिचयः, बृहद्देवताग्रन्थानां ज्ञानं लभ्यते । CLO : 410.2 – एतस्माद् घटकाद् वयं कल्पसूत्रं, निरुक्तं स्कन्दमहेश्वरभाष्यं माधवसायणयोः कृतीनां परिचयं प्राप्स्यामः । CLO : 410.3 – अस्मिन् घटके वेदानां भाष्यकर्तृणां पाश्चात्यविदुषां जीवनपरिचयं तेषां वेदभाष्यपद्धतेः ज्ञानं प्राप्यते। CLO : 410.4 – एतस्मिन् घटके वेदेषु भाष्यकर्तृणां भारतीयविदुषां जीवनपरिचयेन तैः लिखितभाष्यग्रन्थानां बोधो भवति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper-Setter

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	प्राचीन-वैदिकाध्ययनविवरणम् : परिचयमात्रम् (संस्कृतमाध्यमेन) पारम्परिक भाष्यम्, पदपाठः, बृहदेवता, ऋक्सर्वानुक्रमणी। आलोचनात्मकः प्रश्न 1x14 = 14 अङ्काः	15
II	प्राचीन-वैदिकाध्ययनविवरणम् : परिचयमात्रम्-कल्पसूत्रम्, निरुक्तम्, स्कन्दमहेश्वर भाष्यम्, माधवः, सायणः । आलोचनात्मकः प्रश्नः 14 अङ्काः	15
III	आधुनिकवैदिकाध्ययनविवरणम् : पाश्चात्यविद्वांसः Wilson, Roth, Whitney, M.Muller, Oldenberg, Grassman, Hillebrandt, Luders, Weber, caland. आलोचनात्मकः प्रश्न 1x14= 14 अङ्काः	15
IV	आधुनिकवैदिकाध्ययनविवरणम् : भारतीयविद्वांसः स्वामी दयानन्दः, अरविन्दः, मधुसूदनः ओझा, दामोदरपादसातवलेकरः। आलोचनात्मकः प्रश्नः 1x14= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: - वेदभाष्यकारों की वेदार्थ-पद्धतियाँ, डा० रामनाथ वेदालंकार, विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध-संस्थान, होशियारपुर । - वैदिक व्याख्यानमाला, सम्पा० डॉ० कृष्णलाल, ईस्टर्न बुक लिंकर्स, दिल्ली, 1982 - वैदिक व्याख्या-विवेचन, डॉ० रामगोपाल, नेशनल पब्लिशिंग हाउस, दिल्ली - वैदिक साहित्य एवं संस्कृति का समीक्षात्मक इतिहास, डॉ० ओमप्रकाश पाण्डेय, न्यू एज पब्लिकेशन्स, 4835/24, अंसारी रोड़, दरियागंज, नई दिल्ली, 2008 - वेद-व्याख्या की दिशाएँ, प्रो० ब्रजबिहारी चौबे, कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर, 2006 - वेदप्रामाण्य-मीमांसा एवं ऋषि दयानन्द, प्रो० श्रीनिवास शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र।	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-411, व्याकरणप्रक्रिया (3)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-7		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 411.1 – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः हलन्तपुल्लिङ्गप्रकरणादारभ्य हलन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणं यावत् सोदाहरणं सूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां छात्राः अवगमिष्यन्ति। CLO : 411.2 घटकेऽस्मिन् वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः पूर्वार्धस्य बहुव्रीहिसमासप्रकरणं द्वन्द्वसमासप्रकरणं एतयोः सूत्रव्याख्यापूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया प्रदर्श्यते । CLO : 411.3 – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः तद्धितेष्वपत्याधिकारप्रकरणे “पितृष्वसुश्छण्” इति सूत्रादारभ्य “दैवयज्ञि०” इति सूत्रं यावत् छण्-ढञ्-यत्-ख-ढक्-अञ्- खञ्-छ-ठक्-ण-फिञ्-ण्य-इञ्-ष्यङ् इत्येते प्रत्ययाः छात्रान् पाठ्यन्ते । CLO : 411.4 – अस्मिन् खण्डे छात्राः वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यानुसारं तद्धितेषु मत्वर्थीयप्रकरणान्तर्गतं मतुप्-लज्-इलच्-श-न-ण-विनि-इनि-अण्-उरच्-र-म-ईरन्-ईरच्- वलच्-इनि-ठन्-ठञ्-युस्-इत्यादीन् प्रत्ययान् ज्ञास्यन्ति।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4

Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics	Contact Hours	
I	सुबन्तप्रकरणम् (वैयाकरणसिद्धांतकौमुदी-पूर्वार्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी सहिता) 14 अङ्काः हलन्तपुंल्लिङ्गप्रकरणाद् आरभ्य हलन्तनपुंसकलिङ्गप्रकरणं यावत्। (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15	
II	समास प्रकरणम् (वैयाकरणसिद्धांतकौमुदी-पूर्वार्धम्) 14 अङ्काः (बालमनोरमातत्त्वबोधिनीसहिता) बहुव्रीहिसमासप्रकरणम्, द्वन्द्वसमासप्रकरणम् । (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15	
III	तद्धितप्रकरणम् (वैयाकरणसिद्धांतकौमुदी-पूर्वार्धम्) (बालमनोरमातत्त्वबोधिनीसहिता) अपत्याधिकारप्रकरणे 'पितृष्वसुशृण्व्' (सूत्रसंख्या 1138) इति सूत्राद् आरभ्य 'देवयज्ञि०'(सूत्रसंख्या 1201) इति सूत्रं यावत् । 14 अङ्काः (क) सूत्रव्याख्या 2x3= 6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4= 8 अङ्काः	15	
IV	तद्धितप्रकरणम् (वैयाकरणसिद्धांतकौमुदी-पूर्वार्धम्) 14 अङ्काः	15	

(बालमनोरमातत्त्वबोधिनीसहिता) संस्कृतमाध्यमेन मत्वर्थीयप्रकरणम् ।		
(क) सूत्रव्याख्या	2x3= 6 अङ्काः	
(ख) रूपसिद्धिः	2x4= 8 अङ्काः	
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks ➤ Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources		
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भाग 1-2),व्याख्या. गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी। 3. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्) व्याख्या. आचार्य जगदीश शास्त्री तथा मधुबाला शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 4. Siddhantakaumudi (Vol. I), Eng. Tr. S. C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi.		

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-412, अद्वैतशैवागमः काश्मीरशैवदर्शनम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-7		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 412.1 – अभिनवगुप्तप्रणीतः परमार्थसारग्रंथः अद्वैतशैवदर्शनस्य तत्त्वमीमांसायाः सृष्टिप्रक्रियायाः च परिचयं ददाति। CLO : 412.2 – परमार्थसार-ग्रंथस्य कारिकाणां सप्रसंगव्याख्या सूक्ष्माध्ययनार्थं प्रदीयते । CLO : 412.3 – परमार्थसारपङ्क्तिव्याख्या वस्तुनिष्ठलेखन-कौशलं वर्धयति । CLO : 412.4 – अद्वैतशैवागमं दर्शनम् अधिकृत्य टिप्पणीलेखनद्वारा वस्तुनिष्ठं ज्ञानम् अभिवर्धते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थपञ्चम-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	अभिनवगुप्तः, परमार्थसारः (1-35 कारिकाः) 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 8 अङ्काः (ख) टिप्पणी 6 अङ्काः	15
II	अभिनवगुप्तः, परमार्थसारः (1-35 कारिकाः) 14 अङ्काः सप्रसंगमूलकारिकाव्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15
III	अभिनवगुप्तः, परमार्थसारः (36-70 कारिकाः) 14 अङ्काः सप्रसंगपङ्क्तिव्याख्या/कारिका व्याख्या 2x7= 14 अङ्काः	15
IV	अभिनवगुप्तः, परमार्थसारः (36-70 कारिकाः) 14 अङ्काः विशदटिप्पण्यात्मकः प्रश्नः 2x7= 14 अङ्काः	15
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

1. काश्मीर शैवदर्शन, बलजिन्नाथ पण्डित ।
2. परमार्थसार, डॉ० कमला द्विवेदी, मोतीलाल बनारसीदास
3. Kashmirshaivism, The Secret Supreme, Swami Lakshmanjoo, Ishwar Ashram Trust
Srinagar
4. परमार्थसार, अभिनवगुप्त (योगराजकृत विवृति सहित) काश्मीर ग्रन्थावलि: श्रीनगर
5. परमार्थसार, सूर्यनारायण शुक्ल, अच्युतग्रन्थमाला कार्यालय बनारस ।

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-413, चम्पूकाव्यं काव्यादर्शश्च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-7		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 413.1 – घटकेऽस्मिन् चम्पूकाव्यस्य परिचयपूर्वकं व्युत्पत्तिपरां ग्रन्थसम्बद्धां श्लोकव्याख्यां छात्राः समधिगच्छन्ति। CLO : 413.2 – अत्र चम्पूकाव्ये गद्यांशानां व्याख्यां विद्यार्थिनः अर्थद्वयेन सम्यगवच्छन्ति । CLO : 413.3 – अत्र नलचम्पूकाव्यस्य प्रथमोच्छ्वासस्य समालोचनात्मकत्वेन विद्यार्थिनः विज्ञातारः भवन्ति । CLO : 413.4 – घटकेऽस्मिन् छात्राः दण्डिनः काव्यादर्शे समागतैः काव्य-गद्यकथा-आख्यायिकालक्षणैः सम्यक्परिचिताः जायन्ते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks:	100 30 70	Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्न-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	नलचम्पूः, प्रथमः उच्छ्वासः । 14 अङ्काः काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसंगं श्लोकव्याख्या 2x7=14	15
II	नलचम्पूः, प्रथमः उच्छ्वासः। 14 अङ्काः काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं सप्रसंगं गद्यव्याख्या 2x7=14	15
III	नलचम्पूः, प्रथमः उच्छ्वासः 14 अङ्काः एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः	15
IV	काव्यादर्शः, प्रथमः परिच्छेदः (काव्यगुणान् व्यक्त्वा) 14 अङ्काः संस्कृतमाध्यमेन कारिका व्याख्या 2x7=14	15
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks ➤ Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

अनुशंसितग्रन्थाः

1. नलचम्पू, सम्पा. रामनाथ वेदालंकार, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ ।
2. नलचम्पू, चण्डपाल-कृत संस्कृतव्याख्या एवं हिन्दी रूपान्तरकार, डॉ. कैलासपति त्रिपाठी, चौखम्बा संस्कृत सीरीज ऑफिस, वाराणसी ।
3. नलचम्पू, सम्पा. परमेश्वरदीन पाण्डेय, वाराणसी ।
4. काव्यादर्श, सम्पा. धर्मेन्द्रनाथ गुप्त, दिल्ली ।
5. काव्यादर्श, सम्पा. श्रीकान्त पाण्डेय, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ ।
6. काव्यादर्श, शिवनारायण शास्त्री द्वारा रचित प्रसादिनी हिन्दी व्याख्यासहित, परिमल प्रकाशन, दिल्ली

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-414, वैदिकव्याकरणम्		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-8		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-5		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 414.1 –अस्मिन् घटके वैदिकप्रक्रियायाः माध्यमेन संहितासु प्रयुक्तशब्दानां सिद्धेर्ज्ञानं प्राप्यते । CLO : 414.2 – एतस्मिन् घटके छात्राः धातूनां विभिन्नरूपैः सार्धं तेषां विविधार्थानां तुमर्थकादि-प्रत्यानाञ्च ज्ञानं प्राप्स्यन्ति । CLO : 414.3 – वेदानामवगमार्थं वेदाङ्गानामावश्यकता भवति, तेषु वेदाङ्गेषु शिक्षाग्रन्थानां स्वकीयवैशिष्ट्यं वर्तते । पाणिनीय शिक्षायाः माध्यमेन वयं स्वराणामुच्चारणस्थानादीनां सूक्ष्मज्ञानं प्रास्यामः ।। CLO : 414.4 – अस्मिन् घटके स्वामीदयानन्दविरचितसौवरस्य माध्यमेन वैदिक-स्वरउदात्त-अनुदात्त-स्वरित-प्रचय-कम्पादीनां ज्ञानं प्राप्यते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: 100 Internal Assessment Marks: 30 End Term Exam Marks: 70		Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter		
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	वैदिक व्याकरणस्य अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन) भट्टोजिदीक्षितः, सिद्धान्तकौमुदी-वैदिकीप्रक्रिया, अध्यायः 1-3 संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं सूत्र व्याख्या- 4x3.5=14 अङ्काः	15
II	भट्टोजिदीक्षितः, सिद्धान्तकौमुदी-वैदिकीप्रक्रिया अध्यायः 4-6 सोदाहरणं सूत्रव्याख्या - 4x3.5= 14 अङ्काः	15
III	शिक्षाग्रन्थस्य अध्ययनम्-पाणिनीयशिक्षा 14 अङ्काः (i) श्लोकद्वयस्य व्याख्या 2x4=8 अङ्काः (ii) आलोचनात्मकः प्रश्नः 1x6=6 अङ्काः	15
IV	वैदिक-स्वर-परिचयः (सौवरः' इत्यनुसारेण) - उदात्तः, अनुदात्तः, स्वरितः, प्रचयः, कम्पः, आमन्त्रितस्वरः, आख्यातस्वरः, प्रत्ययस्वरः, स्वरप्रकृतयः । निबन्धात्मकौ प्रश्नौ 2x7= 14 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (वैदिकी प्रक्रिया), (हिन्दी व्याख्या सहित) सम्पा. उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी । - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (वैदिकी प्रक्रिया), हिन्दी व्याख्या., दामोदर महतो । - पाणिनीयशिक्षा, 'आभा' हिन्दी टीका, प्रो. श्रीनारायणमिश्रद्व चौखम्बा साहित्य, वाराणसी । - पाणिनीयशिक्षा 'प्रदीप' हिन्दी टीका ('प्रह्लाद' हिन्दी व्याख्या सहित), सम्पा. गोस्वामी प्रह्लादगिरि वेदान्तकेशरी, चौखम्बा, वाराणसी । - सौवरः, स्वामी दयानन्द, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर । - वैदिकस्वरमीमांसा,, पं. युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत - वैदिकस्वर-अवधारणा, डा. पारसनाथ त्रिपाठी, संदीप प्रकाश, बस्ती, 1978 । - स्वरप्रक्रियाप्रकाश, डॉ. वामदेव मिश्र, गीता संस्कृत प्रकाशन, राजमन्दिर, वाराणसी, 1975	

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-415, व्याकरणप्रक्रिया (4)		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-8		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 415.1 – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः उत्तरार्धे तिङन्ते परिगणितानां प्रमुखधातूनां सूत्रवार्तिकोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया अध्याप्यते यथा-दिवादिप्रकरणे-जनी, णश, स्वादिप्रकरणे-आप्लृ, तुदादिप्रकरणे-क्षिप्, इषु, विद्लृ, रुधादिप्रकरणे-भिदिर्, जि इन्धी, तनादिप्रकरणे-षणु, मनु, क्रयादिप्रकरणे-लूञ्, ग्रह, चुरादिप्रकरणे-पीड, ज्ञप इत्यादीनाम् । CLO : 415.2 अस्मिन् घटके वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यानुसारं यङ्प्रकरणं, आत्मनेपदप्रकरणं, परस्मैपदप्रकरणं सोदाहरणं सूत्रोल्लेखपूर्वकं छात्राः अवगमिष्यन्ति । CLO : 415.3 – वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याः उत्तरार्धे कृदन्तकृत्यप्रकरणे तव्य-तव्यत्-यत्-क्यप्-ण्यत्-अनीयर्-केलिमर् इत्येतैः प्रत्ययैः छात्राः परिचिताः भवन्ति । CLO : 415.4 – अस्मिन् घटके वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्यानुसारं पूर्वकृदन्त-प्रकरणे रूपसिद्धिपूर्वकं कृतप्रत्ययाः छात्रान् सम्यक् बोध्यन्ते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4

Contact Hours	60	--	60
Max. Marks:	100	Time: 3 Hrs.	
Internal Assessment Marks:	30		
End Term Exam Marks:	70		
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			
1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति ।			
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति ।			
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।			
Unit	Topics	Contact Hours	
I	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, (उत्तरार्धम्) तिङन्तप्रकरणम् 14 अङ्काः दिवादि०-जनी, णश । स्वादि० आप्लृ, तुदादि०-क्षिप्, इषु, विद्लृ। रुधादि०-भिदिर्, जिङ्न्धी । तनादि०-षणु, मनु । क्रयादि०-लूञ्, ग्रह। चुरादि०-पीड, ज्ञप । (क) सूत्रव्याख्या 2x3=6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4=8 अङ्काः	15	
II	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, (उत्तरार्धम्) 14 अङ्काः यङ्प्रकरणम्, आत्मनेपदप्रकरणम्, परस्मैपदप्रकरणम् (क) सूत्रव्याख्या 2x3=6 अङ्काः (ख) रूपसिद्धिः 2x4=8 अङ्काः	15	
III	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, (उत्तरार्धम्) 14 अङ्काः कृदन्ते कृत्यप्रकरणम् (क) संस्कृतमाध्यमेन सूत्रव्याख्या 2x3=6 अङ्काः (ख) संस्कृतमाध्यमेन रूपसिद्धिः 2x4=8 अङ्काः	15	
IV	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, (उत्तरार्धम्) 14 अङ्काः पूर्वकृदन्तप्रकरणम्	15	

	(क) सूत्रव्याख्या (ख) रूपसिद्धिः	2x3=6 अङ्काः 2x4=8 अङ्काः	
Suggested Evaluation Methods			
Internal Assessment: 30 Marks > Theory • Class Participation: 5 Marks • Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 • Mid-Term Exam: 15 Marks			End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources			
Recommended Books/e-resources/LMS: अनुशंसितग्रन्थाः 1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनी-सहिता) (उत्तरार्द्धम्), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 2. आख्यातिकः - स्वामी दयानन्द, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर । 3. Siddhantakaumudi (Vol. 2), Eng. Tr. S. C. Vasu, Motilal Banarsidass, Delhi.			

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-416, दार्शनिकसिद्धान्ताः आधुनिकविज्ञानञ्च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-8		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 416.1 –सर्वेषां प्राचीनभारतीयदर्शनानां प्रमुखसिद्धान्ताः तुलनात्मकाध्ययनार्थं समायोजिताः । CLO : 416.2 – भारतीयदार्शनिकसंप्रदायानां प्रमुखसिद्धान्तानां ज्ञानं प्राप्यते । CLO : 416.3 – भारतीयदर्शनस्य केषांचित् विषयाणाम् आधुनिकविज्ञानेन सह संबन्धः साधर्म्यं वा परीक्ष्यते । CLO : 416.4 – सृष्टि-पर्यावरण-शरीर-यज्ञादिविज्ञानानां भारतीयदर्शनालोके अध्ययनं क्रियते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks:	100 30 70	Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थपञ्चम-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	दार्शनिकसम्प्रदायानां प्रमुखसिद्धान्ताः-लोकायतं, जैनं, बौद्धं, सांख्यं, योगश्च । 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 10 अङ्काः (ख) टिप्पणी 4 अङ्काः	15
II	दार्शनिकसम्प्रदायानां प्रमुखसिद्धान्ताः-वैशेषिकं, न्यायः, पूर्वमीमांसा, अद्वैतवेदान्तः अद्वैतशैवागमश्च । 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 8 अङ्काः (ख) टिप्पणी 6 अङ्काः	15
III	भारतीयदर्शनेषु आधुनिकविज्ञानतत्त्वानि पर्यावरणविज्ञानम्, औषधविज्ञानम्, शरीरविज्ञानम्, त्रिगुणत्रिदोषसिद्धान्तः सृष्टिविज्ञानम्, मनोविज्ञानम् । 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 8 अङ्काः (ख) टिप्पणी 6 अङ्काः	15
IV	भारतीयदर्शनेषु आधुनिकविज्ञानतत्त्वानि - परमाणुवादः, शब्दोत्पत्तिविज्ञानम्, भौतिकविज्ञानम्, सापेक्षतासिद्धान्तः, यज्ञविज्ञानम्, दिक्कालाकाशविचारः । 14 अङ्काः (क) निबन्धात्मकः प्रश्नः 8 अङ्काः (ख) टिप्पणी 6 अङ्काः	15

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks	End Term Examination: 70 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: 1. भारतीय दर्शन का तात्त्विक सर्वेक्षण, डॉ. चन्द्रधर शर्मा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 2. History of Indian Philosophy, S. N. Dasgupta 3. History of Indian Philosophy, S. Radhakirshnan, Vol. I, II 4. Essentials of Indian Philosophy, M. Hiriana. 5. तत्त्व-मीमांसा की रूपरेखा, अनिरुद्ध झा, दिल्ली । 6. भारतीय दर्शन की मुख्य समस्याएँ, महेश भारतीय, गाजियाबाद । 7. वेद और उसकी वैज्ञानिकता, प्रियव्रत वेदवाचस्पति, गुरुकुल काँगड़ी, विश्वविद्यालय, हरिद्वार । 8. यज्ञ-विज्ञान रामप्रकाश । 9. वेद-विज्ञान-वीचिका, दयानन्द भार्गव, नाग प्रकाशन, दिल्ली । 10. भारतीय दर्शन (तत्त्व और ज्ञानमीमांसा के मौलिक सम्प्रतयय), जयदेव वेदालंकार, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली । 11. An Introduction of Indian Philosophy, D. M. Dutta and S. C. Chatterjee. 12. Theory of Causation in Indian Philosophy, M. C. Bharatiya, Ghaziabad. 13. Pride of India, Sanskrit Bharati, New Delhi 14. Chemistry of Agnihotra, Swami Satya Prakash 15. Positive Sciences of the Ancient Hindus, B. N. Seal 16. Natural Science of the Ancient Hindus, Surendra Nath Dasgupta, ICPR Publication. 17. Vedic Meteorology, Ravi Prakash Arya	

18. Agnihotra, Vedic Samshodhana Mandala, Pune.
19. Srijnanamrtam, Ed. Vijaya Rani, Primal Prakashan, Delhi.
20. Vijnanasarathi, Ed. Vijaya Rani, Parimal Pub. Delhi
21. Maya in Physics, N. C. Panda.
22. Buddhism and Science, Buddhadasa, P. Kirtisinghe Motilal Banarsidass, Delhi.
23. Buddhism & Ecology, Ed. Martine Batchelor and Kerry Brown, Motilal Banarsidass, Delhi
24. Hinduism & Ecology, Ranchor Prime.
25. Sanskrit & Science, S. S. Janki, K.S.R. Institute, Chennai

Syllabus of Post Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-417, आधुनिककाव्यं गीतिकाव्यं च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	DEC-8		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 417.1 – घटकेऽस्मिन् छात्राः नाटके व्युत्पत्तिपरां व्याख्यां समधिगच्छन्ति । CLO : 417.2 – अत्र नाटके समागतानां सूक्तीनां सोद्धारणां व्याख्यां जानन्ति । CLO : 417.3 – अस्मिन् घटके छात्राः नाटकसम्बद्धान् आलोचनात्मकान् प्रश्नान् सम्यगभिजानन्ति । CLO : 417.4 – अस्मिन् घटके छात्राः मेघदूताभिधस्य खण्डकाव्यस्य संस्कृत-व्याख्यया उदबुद्धाः जायन्ते ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	4	--	4
Contact Hours	60	--	60
Max. Marks: Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks:	100 30 70	Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course		
Instructions for Paper-Setter 1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 70 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः चतुर्दशाङ्कानां भविष्यति । 2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 4 प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः 3½ अङ्कानां भविष्यति । 3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।		
Unit	Topics	Contact Hours
I	कर्णाभिजात्यम्, नाटकम् । सप्रसंगं श्लोकव्याख्या । 14 अङ्काः 2x7=14	15
II	कर्णाभिजात्यम्, नाटकम् । सप्रसंगं सूक्तिव्याख्या । 14 अङ्काः 2x7=14	15
III	कर्णाभिजात्यम्, नाटकम् । एकः आलोचनात्मकः प्रश्नः 14 अङ्काः	15
IV	मेघदूतम्, उत्तरमेघः, 1-27 श्लोकाः संस्कृतमाध्यमेन श्लोकव्याख्या 14 अङ्काः 2x7=14	15
Suggested Evaluation Methods		
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 5 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 5+5=10 - Mid-Term Exam: 15 Marks		End Term Examination: 70 Marks

Part C-Learning Resources

Recommended Books/e-resources/LMS:

अनुशंसितग्रन्थाः

1. कर्णाभिजात्यम् नाटक, बलभद्रप्रसाद गोस्वामी, वाग्देवता प्रकाशन, बरेली ।
2. मेघदूत, कालिदास, सञ्जीवनी, चरित्रवर्धिनी, भावबोधिनी तथा विद्योतिनी टीकासहित, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी ।
3. मेघदूत, सम्पा० एम० आर० काले, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली ।
4. मेघदूत, संजीवनी टीकासहित, निर्णयसागर प्रैस, मुम्बई ।

Syllabus of Under Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	M.A.		
Course Code	M24-SKT-418, यज्ञप्रक्रियायाः वैज्ञानिकाधारः वर्णोच्चारणं च		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	EEC		
Level of the course (As per Annexure-I)	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)			
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO : 418.1 – एतद्घटकद्वारा छात्राः यज्ञशब्दस्य अर्थम् अपि च यज्ञे प्रयुक्तपदार्थानां ज्ञानं करिष्यन्ति । CLO : 418.2 – यज्ञस्य सामग्री, तस्याः वैज्ञानिकः पक्षः, तद्भाषाः इत्यादीनां ज्ञानं घटकेनानेन भविष्यति । CLO : 418.3 – वर्णाणामुच्चारणं तस्य विधिः प्रयत्नाश्च एतेन घटकेन ज्ञास्यन्ते । CLO : 418.4 – अस्मिन् घटके छात्राः प्रमुखवैदिकमन्त्राणां उच्चारणविधिं ज्ञास्यन्ति ।		
Credits – 4	Theory	Practical	Total
	2	--	2
Contact Hours	30	--	30
Max. Marks: Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks:	50 15 35	Time: 3 Hrs.	

Part B- Contents of the Course

Instructions for Paper-Setter

1. प्रश्नपत्रे पञ्चप्रश्नाः भविष्यन्ति । प्रश्नपत्राय 35 अङ्काः निर्धारिताः सन्ति प्रत्येकं प्रश्नः 7अङ्कानां भविष्यति ।
2. प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यः वर्तते । प्रश्नोऽयं पाठ्यक्रमस्य चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति । अस्मिन् 7 लघूत्तरीयाः प्रश्नाः विकल्परहिताः प्रदास्यन्ते । प्रत्येकं प्रश्नः एकस्य अङ्कस्य भविष्यति ।
3. द्वितीयतृतीयचतुर्थप्रश्नम-प्रश्नानां निर्माणं यथाक्रमं चतुर्घटकेषु आधारितः भविष्यति। प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ वैकल्पिकप्रश्नौ प्रदास्येते ।

Unit	Topics	Contact Hours
I	यज्ञशब्दस्य व्युत्पत्तिः, परिभाषा, यज्ञस्य लाभाः यज्ञकुण्डम्, यज्ञशाला, यज्ञपात्रम्। 7अङ्काः	8
II	यज्ञसामग्री, तद्वैज्ञानिकपक्षः, गुणाः पर्यावरणे तदप्रभावः। 7अङ्काः	7
III	वर्णानां उच्चारणस्थानानि, प्रयत्नाः च 7अङ्काः	7
IV	वैदिकमन्त्रोच्चारणविधिः 1. गायत्रीमन्त्रः 2. महामृत्युञ्जयमन्त्रः 3. शान्तिपाठः 4. सरस्वतीवन्दना 7अङ्काः	8

Suggested Evaluation Methods	
Internal Assessment: 30 Marks > Theory - Class Participation: 4 Marks - Seminar/presentation/assignment/quiz/class test etc.: 4marks - Mid-Term Exam: 7 Marks	End Term Examination: 35 Marks
Part C-Learning Resources	
Recommended Books/e-resources/LMS: - यज्ञ विमर्श, एक वैज्ञानिक अध्ययन, डॉ. राम प्रकाश, सत्यार्थप्रकाशन्यास, कुरुक्षेत्र - वर्णोच्चारण शिक्षा, श्रीमद्दयानन्द व्याख्या सहित, वैदिक यन्त्रालय अजमेर	

Syllabus of Post-Graduate Course

Session: 2025-26			
Part A – Introduction			
Subject	M.A. Sanskrit		
Semester	IV		
Name of the Course	Dissertation		
Course Code	M24-SKT-419		
Course Type: (CC/MCC/MDC/CC- M/DSEC/VOC/DSE/PC/AEC/VA C)	Dissertation		
Level of the course (As per Annexure-I	500-599		
Pre-requisite for the course (if any)	NA		
Course Learning Outcomes(CLO):	CLO :1 – अनेन पाठ्यक्रमेण विद्यार्थिनः संस्कृतविषये शोधस्य विविधाः विधाः ज्ञास्यन्ति । CLO : 2 – संस्कृतभाषाकौशल-सहितं विषयस्य मौलिकं ज्ञानं प्राप्स्यन्ति । CLO : 3 – संस्कृतस्य पारम्परिकविषयेषु शोधेन भारतीयज्ञानपरम्परायाः अभिवर्धनं गूढज्ञानम् च भविष्यति । CLO : 4 – आधुनिकसन्दर्भे प्राचीनज्ञानस्य उपयोगितां स्थापयितुं समर्थाः भविष्यन्ति ।		
Credits – 12	Theory	Practical	Total
	12	--	12
Contact Hours	0	--	0
Max. Marks: 300 Internal Assessment Marks: End Term Exam Marks: 300		Time:	
Part B- Contents of the Course			
Instructions for Paper-Setter			

- Synopsis presentation & approval of Subject- August.
- Presentation & Seminar – January.
- Final Submission – 31st March.
- The evaluation of Dissertation and Viva-voce will be conducted by External & Internal Examiner.

	Topics	Contact Hours
	शोधप्रबन्ध : (Dissertation) विषयसम्बन्धिशिक्षकस्य निर्देशने छात्रेण एकः महत्त्वपूर्णः उपादेयः शोधविषयः चयनीयः, परीक्षायाश्च पूर्वं चयनितविषयस्य एकः शोधप्रबन्धः अवश्यं प्रस्तोतव्योऽस्ति । तत्र महत्त्वपूर्णाः निर्दिष्टाः शोधविषयाः सन्ति- वेदः, व्याकरणम्, दर्शनम्, साहित्यम्, धर्मशास्त्रम्, तन्त्रागमः, ज्योतिष, आयुर्वेदः, पाण्डुलिपि-प्रकाशनम्, अन्ये च संस्कृतनिबद्धाः प्रासङ्गिका समसामयिकाः विषयाः ।	
	Suggested Evaluation Methods	
	Viva-Voce	End Term Examination : 300